

วารสาร
บาลีเถรวาทปริทรรศน์
Pāli–Theravāda Review Journal (PTRJ)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 : มกราคม - มิถุนายน 2567
Vol.2 No.1 : January - June 2024
ISSN : 3088-3148 (Online)

วารสาร บาลีเถรวาทปริทรรศน์

PALI-THERAVADA REVIEW JOURNAL (PTRJ)

ISSN : 3088-3148 (Online)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2567

Vol.2 No.1 January - June 2024

วัตถุประสงค์และขอบเขต

วารสารบาลีเถรวาทปริทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการที่มุ่งส่งเสริมการศึกษา การวิจัย และการสร้างองค์ความรู้ด้านบาลีศึกษาและพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยเฉพาะงานศึกษาพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา คัมภีร์สำคัญในสายเถรวาท ภาษาศาสตร์บาลี ปรัชญาพุทธ จริยศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาพุทธศาสนาสำหรับพระสงฆ์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิตนักศึกษา เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีคุณภาพ มีความถูกต้องตามหลักวิชาการ และยึดหลักจริยธรรมการวิจัยสากล พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศหลากหลายรูปแบบ เช่น บทความวิจัย บทความวิชาการ บทวิจารณ์คัมภีร์ บทแปลพร้อมอรรถาธิบาย และบทความด้านคัมภีร์โบราณที่ผ่านการตรวจสอบและประเมินอย่างเข้มงวด รวมทั้งการประยุกต์หลักธรรมในพระไตรปิฎกเถรวาทในบริบทร่วมสมัย พร้อมทั้งเปิดกว้างต่อการศึกษาบูรณาการที่เชื่อมโยงกับสาขาอื่น ๆ เช่น ภาษาศาสตร์ คติชน วัฒนธรรมศึกษา จิตวิทยา การศึกษา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ ๆ ละ 5-6 บทความ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

1) บทความวิจัย (Research Article)

2) บทความวิชาการ (Academic Article)

3) บทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review)

4) บทแปลบาลีพร้อมอรรถาธิบาย

5) บทความอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวารสาร

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวนไม่น้อยกว่า 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - Blind Peer Review)

บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ในวารสารพุทธศาสน์สังคมร่วมสมัย จะต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น ๆ ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่วารสารกำหนด

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร บาลีเถรวาทปริทรรศน์ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสาร

ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์

พระพรหมบัณฑิต, ศ.ดร.	อุปนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระพรหมวัชรธีราจารย์, ศ.ดร.	อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระพรหมวัชรวิมลมุนี, รศ.ดร.	ผู้อำนวยการสถาบันวิปัสสนาธุระ
พลเรือตรี ทองย้อย แสงสินชัย	ราชบัณฑิต
ศาสตราจารย์ ร้อยโท ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	ราชบัณฑิต
ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตาจารย์ ดร.สมภาร พรมทา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ:

พระธรรมวชิราจารย์ รศ.ดร.	ประธานมูลนิธิมหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ:

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑฺโฒ. ดร.	มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ:

พระราชวินัยวชิรเมธี, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามุฏราชวิทยาลัย
พระมหาเสฏฐวุฒิ วชิรญาโณ, ป.ธ.9, ดร.	มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย
พระมหาทรงชัย วิชยเภรี, ป.ธ. 9, ดร.	มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย
พระมหาวีรวิชญ์ ตนฺติปาโล, ป.ธ. 9, ดร.	วัดพรหมวงศาราม กรุงเทพมหานคร

พระมหาโกมล กมโล, รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาวิโรจน์ คุตฺตวีโร, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เวทย์ บรรณกรกุล มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ นักการเรียน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพิชฌาย์ พรพิชณรงค์ มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย
ดร.ธนสิทธิ์ ฉัตรสุวรรณ มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย
ดร.สมบูรณ์ จารุณะ มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย
ดร.ถนัด ไชยพันธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

พระราชวินัยวชิรเมธี, ดร. มหาวิทยาลัยมหามุฏราชวิทยาลัย
พระมหาเสฏฐวุฒิ วชิรญาโณ, ป.ธ. 9, ดร. มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย
พระมหาทรงชัย วิชยเภรี, ป.ธ. 9, ดร. มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย
พระมหาวีรวิชญ์ ตนฺติปาโล, ป.ธ. 9, ดร. วัดพรหมวงศาราม กรุงเทพมหานคร
พระมหาโกมล กมโล, รศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาวิโรจน์ คุตฺตวีโร, ผศ.ดร. มหาวิทยาลัยมหามุฏราชวิทยาลัย
พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทนฺโต, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสมุห์นพดล อตฺถยุตฺโต, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร. สมภาร พรมทา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร. สำเนียง เลื่อมใส มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร. ประเวศ อินทองปาน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒินัน กันทะเตียน มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เวทย์ บรรณกรกุล มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ นักการเรียน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร. อำพล บุดดาสาร มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
รองศาสตราจารย์ ดร. ประพันธ์ ศุภษร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร. ธวัช หอมทวนลม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาญณรงค์ บุญหนุน มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนตรี สิระโรจนานันท์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาติเมธี หงษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ วัฒนะ มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โยตะ ชัยวรมันกุล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธเนศ เกษศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุพิชฌาย์ พรพิชณรงค์ มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤติยา ถ้ำทอง มหาวิทยาลัยราชมงคลกรุงเทพ
ดร.ธนสิทธิ์ ฉัตรสุวรรณ มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย
ดร.สมบูรณ์ จารุณะ มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย
ดร.ถนัด ไชยพันธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การประเมินคุณภาพบทความ

1) บทความทุกบทความ ต้องผ่านการตรวจและประเมินจากกองบรรณาธิการ

2) บทความทุกบทความ ได้รับการตรวจและประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 3 ท่าน แบบปกปิดรายชื่อ (Double Blinded)

3) บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ได้รับการตรวจจากผู้ทรงคุณวุฒิชาวต่างประเทศ (Native Speaker) 1 ท่าน

4) บทความทุกบทความ ได้รับการตรวจและประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิภายในและภายนอก

5) บทความจากผู้เขียนภายใน ได้รับการตรวจและประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

6) บทความต้องไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารอื่นหรือกำลังอยู่ในระหว่างการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่น ยกเว้นบทความแปลที่ผู้เขียนและสำนักพิมพ์ยินยอมให้แปลเป็นภาษาไทย

7) บทความต้องไม่มีการคัดลอกมาจากผลงานของบุคคลอื่น

ฝ่ายประชาสัมพันธ์และเผยแพร่

มูลนิธิมหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย

ฝ่ายพิสูจน์อักษร

พระมหาเสฏฐวุฒิ วชิรญาโณ, ป.ธ.9, ดร.
พระมหาวีรวิชญ์ ตนฺติปาโล, ป.ธ. 9, ดร.
พระมหาทรงชัย วิชยเภรี, ป.ธ. 9, ดร.
ดร.ธนสิทธิ์ ฉัตรสุวรรณ
ดร.สมบูรณ์ จารุณะ

ฝ่ายศิลปกรรมและระบบออนไลน์

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑฺโฒ, ดร.	มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย
ดร.ถนัด ไชยพันธ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ฝ่ายออกแบบปกและจัดรูปเล่ม:

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑฺโฒ, ดร.	มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย
นายวิษณุ โยรัมย์	โรงเรียนวัดพลับพลาชัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากรุงเทพมหานคร

สำนักงาน

มูลนิธิมหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย

เลขที่ 72 หมู่ที่ 4 ตำบลรางพิกุล อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โทร. 0619945451

วารสาร
บาลีเถรวาทปริทรรศน์
Pāli–Theravāda Review Journal (PTRJ) ISSN : 3088-3148 (Online)

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ข้อมูลเกี่ยวกับวารสาร	ก
สารบัญ	ฉ
พุทธนวัตกรรมการบริหารคณะสงฆ์: การถอดบทเรียนจากสังฆกรรม ในพระวินัยปิฎกสู่ความสามัคคีธรรม BUDDHIST INNOVATION IN SANGHA ADMINISTRATION: LESSONS LEARNED FROM SANGHAKAMMA IN THE VINAYA PITAKA TOWARDS HARMONY อาณัติชัย เหลืองอมรชัย[1] Anutchai Loungamornchai[1]	1-14
บูรณาการหลักเสขิยวัตรเพื่อการพัฒนาจริยภาพและสุนทรียภาพ ทางสังคมของพุทธบริษัท INTEGRATING SEKHIYAVATTA PRINCIPLES FOR THE DEVELOPMENT OF ETHICAL AND AESTHETIC QUALITIES OF THE BUDDHIST COMMUNITY บุญชู พรพรหมพิพัฒน์ Boonchu Pornprompipat	15-25
BUDDHIST PSYCHOLOGY IN THE DIGITAL AGE Pracha Sangthongsuk[1], Thanad Chaiyaphan[2] Buddhist Psychology in the Digital Age	26-36
THE APPLICATION OF BUDDHIST PSYCHOLOGY TO ENHANCE AN EFFECTIVE WORK ENVIRONMENT [1]Thanasak Pontappasarn, [2]Thanad Chaiyaphan, [3]Ponnya Nonda	37-49
หลวงปู่สรวง เทวดาเล่นดิน: บทบาทจริงและบทบาทตามความคาดหวัง ในสังคมอีสานใต้ร่วมสมัย LUANG PU SUANG, THE EARTH-PLAYING ANGEL: THE REAL ROLE AND THE EXPECTED ROLE IN CONTEMPORARY SOUTHERN ISAAN SOCIETY มานพ นักการเรียน[1], พระมหาวีระชาติ ปิยวณฺโณ (โปธา)[2], บานชื่น นักการเรียน[3] Manop Nakkanrian[1], Phramaha Weerachat Piyawannano (Potha)[2], Banchuen Nakkanrian[3]	50-61

พุทธนวัตกรรมการบริหารคณะสงฆ์: การถอดบทเรียนจากสังฆกรรมในพระวินัยปิฎกสู่ความสามัคคีธรรม

Buddhist Innovation in Sangha Administration: Lessons Learned from Sanghakamma in the Vinaya Pitaka towards Harmony

อาณัติชัย เหลืองอมรชัย[1]

Anutchai Loungamornchai[1]

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Mahavajiralongkorn Pali Theravada Royal Academy, Thailand

Corresponding Author E-mail: anutchai12312@gmail.com

Received 20 January 2024; Revised 20 March 2024; Accepted 13 June 2024

****

วารสาร
บาลีเถรวาทปริทรรศน์
Pāli–Theravāda Review Journal (PTRJ) ISSN : 3088-3148 (Online)

พุทธนวัตกรรมการบริหารคณะสงฆ์: การถอดบทเรียนจากสังฆกรรมในพระวินัยปิฎกสู่ความสามัคคีธรรม

อาณัติชัย เหลืองอมรชัย

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ "สังฆกรรม" ในพระวินัยปิฎกในฐานะนวัตกรรมการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ และถอดบทเรียนเพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสามัคคีธรรมท่ามกลางวิกฤตการบริหารคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า สังฆกรรมมิใช่เพียงพิธีกรรมทางศาสนา แต่เป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ยึดหลัก "ธรรมาธิปไตย" ที่ผสมผสานนิติรัฐและจริยธรรมเข้าด้วยกันอย่างลงตัว โดยมีกลไกการบริหารที่แบ่งลำดับชั้นความสำคัญและการตัดสินใจอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่อปโลกนกรรมจนถึงญัตติจตุตถกรรม ซึ่งสะท้อนหลักการตรวจสอบถ่วงดุลการคุ้มครองสิทธิเสียงข้างน้อย (Minority Rights) และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ผ่านกลไกอธิกรณสมถะ 7

บทความนี้ได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เป็นโมเดลพุทธนวัตกรรมเพื่อความสามัคคี (BIH Model) ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมบนฐานปัญญา 2) กลไกตรวจสอบถ่วงดุลและช่วงเวลาแห่งสติ 3) ความเสมอภาคภายใต้กฎ และ 4) เอกภาพทางจิตวิญญาณผ่านกระบวนการทางกายภาพ พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้ในการฟื้นฟูระบบสังฆาภิบาล การจัดการความขัดแย้ง และการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างความโปร่งใส ซึ่งจะช่วยให้คณะสงฆ์สามารถดำรงสถานะและศรัทธาได้อย่างมั่นคงในโลกยุคดิจิทัลดิสรัปชัน

คำสำคัญ: พุทธนวัตกรรมการบริหาร; สังฆกรรม; การบริหารความขัดแย้ง; ความสามัคคีธรรม; พระวินัยปิฎก

วารสาร
บาลีเถรวาทปริทรรศน์
Pāli–Theravāda Review Journal (PTRJ) ISSN : 3088-3148 (Online)

Buddhist Innovation in Sangha Administration: Lessons Learned from Sanghakamma in the Vinaya Pitaka towards Harmony

Anutchai Loungamornchai

Abstract

This academic article aims to analyze "Sanghakamma" (Ecclesiastical Acts) in the Vinaya Pitaka as an innovation in Sangha organization management and to extract lessons for synthesizing guidelines to promote harmony amidst the current administrative crisis of the Thai Sangha. The study reveals that Sanghakamma is not merely a religious ritual but a social innovation based on "Dhammocracy," which seamlessly integrates the rule of law with virtue ethics. It features a systematic hierarchy of decision-making and administration, ranging from Apilokana-kamma to Natti-catuttha-kamma. These mechanisms reflect principles of checks and balances, protection of minority rights, and restorative justice through the Seven Settlement of Disputes Adhikaranasamatha 7.

This article synthesizes a new body of knowledge termed the "Buddhist Innovation for Harmony Model (BIH Model)," consisting of four key components: 1) Wisdom-based participation, 2) Check and balance mechanisms with cognitive time-gaps, 3) Rule of Dhamma equality, and 4) Spiritual unity through physical processes. Furthermore, it suggests practical applications for revitalizing Sangha governance, conflict management, and utilizing technology for transparency, thereby enabling the Sangha to maintain its status and public faith securely in the era of digital disruption.

Keywords: Buddhist Management Innovation; Sanghakamma; Conflict Management; Harmony (Samaggidhamma); Vinaya Pitaka

บทนำ

ในท่ามกลางพลวัตของโลกยุคโลกาภิวัตน์และกระแสความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดด สถาบันทางศาสนาทั่วโลกกำลังเผชิญกับบททดสอบครั้งสำคัญในการดำรงสถานะและบทบาททางสังคม (Campbell, 2012) คณะสงฆ์ไทยในฐานะองค์กรหลักทางจิตวิญญาณของสังคมไทยก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงแรงสั่นสะเทือนนี้ได้ ปัจจุบันปรากฏรอยร้าวที่ชัดเจนในมิติของการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ ซึ่งถูกท้าทายด้วยกระแสธารของข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็ว ปัญหาความขัดแย้งภายในวัด การจัดการทรัพย์สินและศาสนสมบัติที่ไม่โปร่งใส รวมถึงวิกฤตศรัทธาที่เกิดจากจริยวัตรส่วนบุคคลของสมณะที่ถูกนำเสนอและขยายผลผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางและความล่าช้าของระบบการบริหารจัดการคณะสงฆ์ที่มีอยู่ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2565) ปัญหาเหล่านี้มิใช่เพียงเรื่องของปัจเจกบุคคล แต่เป็นปัญหาระดับโครงสร้าง ที่ชี้ว่ากลไกการกำกับดูแลตนเองของคณะสงฆ์กำลังประสบภาวะติดขัดและขาดประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อวิกฤตการณ์

รากเหง้าสำคัญของปัญหานี้สืบเนื่องมาจากรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันที่มีลักษณะโน้มเอียงไปทางอำนาจนิยม หรือการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางหรือตัวบุคคลมากเกินไป ตามโครงสร้างของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งเน้นสายการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นคล้ายคลึงกับระบบราชการ จนทำให้กลไกการตรวจสอบถ่วงดุลตามธรรมวินัยที่ควรจะมีอยู่เดิมนั้นอ่อนแอลง (พระไพศาล วิสาโล, 2546; McCargo, 2004) สภาพการณ์เช่นนี้ก่อให้เกิดความลักลั่น ระหว่างอำนาจทางกฎหมายกับอำนาจทางธรรมและสวนทางกับเจตนารมณ์ดั้งเดิมของพุทธศาสนาที่เน้นธรรมนิยมหรือการถือเอาความถูกต้องแห่งธรรมวินัยเป็นบรรทัดฐานสูงสุด และสังฆนิยม ที่ให้ความสำคัญกับมติและการมีส่วนร่วมของหมู่คณะ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556) การละเลยกระบวนการตัดสินใจร่วมกันและการผูกขาดอำนาจการบริหารโดยขาดการมีส่วนร่วม นำไปสู่ความรู้สึกแปลกแยกการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย และความเสื่อมถอยของสามัคคีธรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2561)

อย่างไรก็ตาม เมื่อย้อนกลับไปสืบค้นภูมิปัญญาดั้งเดิมในคัมภีร์ชั้นต้นอย่างพระวินัยปิฎก จะพบข้อเท็จจริงที่น่าสนใจว่า พระพุทธองค์มิได้ทรงวางรากฐานคณะสงฆ์ให้เป็นเพียงกลุ่มความเชื่อทางจิตวิญญาณที่รวมตัวกันอย่างหลวมๆ เท่านั้น แต่ทรงออกแบบโครงสร้างการบริหารไว้อย่างล้ำสมัยและรัดกุมผ่านระบบนิติกรรมที่เรียกว่า สังฆกรรม หากพิจารณาสังฆกรรม ผ่านแว่นตาของรัฐประศาสนศาสตร์และนิติปรัชญาสมัยใหม่จะพบว่านี่ไม่ใช่เพียงพิธีกรรมทางศาสนาที่กระทำเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ แต่คือนวัตกรรมการบริหารจัดการ ที่ทรงประสิทธิภาพ ล้ำหน้ากว่าบริบทสังคมการเมืองในยุคนั้น โดยยึดหลัก ธรรมาธิปไตย ที่เน้นกระบวนการประชาพิจารณ์ ความโปร่งใส และการสร้างฉันทามติอย่างเคร่งครัด (Bechert & Gombrich, 1984) สังฆกรรมจึงทำหน้าที่เสมือนรัฐธรรมนูญฉบับมีชีวิตที่เป็นทั้งกลไกในการระงับข้อพิพาทและเป็นเครื่องมือในการบริหารความหลากหลายทางความคิดเพื่อสร้างเอกภาพขององค์กรที่ยั่งยืน การมองข้ามสาระสำคัญเชิงบริหารของสังฆกรรมโดยลดทอนคุณค่าเหลือเพียงพิธีกรรม ทำให้คณะสงฆ์สูญเสียเครื่องมืออันทรงพลังในการจัดการปัญหาภายในและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ตนเองไปอย่างน่าเสียดาย

ด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์เจาะลึกสังฆกรรมในฐานะนวัตกรรมทางสังคมและภูมิปัญญาการบริหารจัดการองค์กรชั้นสูงของพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนจากคัมภีร์พระวินัยปิฎกทั้งในแง่ของกระบวนการ นิติวิธี และปรัชญาเบื้องหลัง แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางหรือโมเดลในการบริหารจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทยร่วมสมัย บทความนี้พยายามตอบคำถามวิจัยที่ท้าทายว่า หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่แฝงอยู่ในกระบวนการสังฆกรรม สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อรื้อฟื้นและเสริมสร้าง ความสามัคคีธรรมให้แก่คณะสงฆ์ไทย ท่ามกลางวิกฤตการบริหารจัดการในปัจจุบันได้อย่างไร ข้อเสนอนี้มุ่งหวังที่จะเสนอทางออกที่ไม่ใช่เพียงการใช้อำนาจบังคับทางกฎหมาย แต่เป็นการใช้อำนาจทางปัญญาและกระบวนการทางธรรม เพื่อสร้างศรัทธาและความเป็นปึกแผ่นจากภายในสู่ภายนอกอย่างยั่งยืน

สังฆกรรมในพระวินัยปิฎก

สังฆกรรม หากถอดความตามรากศัพท์ หมายถึง การงานที่สงฆ์พึงทำร่วมกันหรือกิจกรรมที่เป็นอำนาจหน้าที่ของหมู่คณะ ในทางนิติศาสตร์พุทธศาสนา สังฆกรรมมิใช่เพียงพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ แต่คือ นิติกรรมทางพระวินัยที่มีผลผูกพันสมาชิกในองค์กร ทั้งในแง่สถานภาพ สิทธิ และหน้าที่ เพื่อให้กิจการของสงฆ์ดำเนินไปอย่างเรียบร้อยและถูกต้องตามธรรมนูญสูงสุดคือพระธรรมวินัย (วิ.ม. (ไทย) 4/214/137) การวิเคราะห์สังฆกรรมในเชิงบริหารศาสตร์สมัยใหม่ พบว่าพระพุทธองค์ทรงวางระบบการบริหารงานบุคคล การบริหารการประชุม และนิติวิธีไว้อย่างเป็นระบบ โดยมีการออกแบบกลไกกระบวนการที่ชอบด้วยกฎหมาย เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบและรับประกันการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนอย่างเท่าเทียม

พระวินัยบัญญัติได้จำแนกสังฆกรรมออกเป็น 4 ประเภท ซึ่งสะท้อนระดับความเข้มข้นของการบริหารและระดับชั้นของธรรมาภิบาลที่แตกต่างกันตามการประเมินความเสี่ยงและผลกระทบที่มีต่อองค์กรสงฆ์ (วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา, 2541; Wijayaratna, 1990):

1. อปโลกนกรรม (Apilokana-kamma) การบริหารแบบฉันทามติอย่างไม่เป็นทางการ คือการปรึกษาหารือ การแจ้งเพื่อทราบ หรือการขอความเห็นชอบเบื้องต้น เป็นรูปแบบการบริหารที่เน้นความคล่องตัว ใช้ในกิจการทั่วไปที่ไม่ซับซ้อนและไม่ขัดแย้งกับหลักการใหญ่ เช่น การแบ่งของสงฆ์ (จีวร, อาหาร) การแจ้งย้ายเสนาสนะ หรือการนัดหมายลงปาติโมกข์ กระบวนการนี้สะท้อนความยืดหยุ่นและการสร้างความเข้าใจร่วมกันก่อนที่จะมีการตัดสินใจเรื่องสำคัญ (Vin. I. 317) เปรียบได้กับการประชุมหารือของคณะผู้บริหารเพื่อขอฉันทามติเบื้องต้นก่อนที่จะนำไปสู่การออกคำสั่งปฏิบัติการ

2. ญัตติกรรม (Ñatti-kamma) การมอบอำนาจและการบริหารจัดการองค์กร คือการทำกรรมด้วยการตั้งญัตติหรือข้อเสนอให้ที่ประชุมพิจารณาและตัดสินใจทันทีโดยไม่ต้องสวดประกาศซ้ำหรือทบทวนหลายรอบ ใช้สำหรับเรื่องที่ไม่มีข้อขัดแย้งและเป็นอำนาจบริหารปกติ เช่น การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่สงฆ์ เพื่อทำหน้าที่ต่างๆ (เช่น ภัตตุทเทสก์ ผู้แจกอาหาร หรือ เสนาสนคาหาปกะ ผู้ดูแลที่พักอาศัย) หรือการมอบหมายงานซึ่งเทียบได้กับการออกคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานหรือมอบอำนาจในองค์กรสมัยใหม่ที่เน้นสมรรถนะและ

ความไว้วางใจ (Vin. I. 318) การใช้ญัตติกรรมแสดงให้เห็นถึงการบริหารที่เน้นประสิทธิภาพ (Efficiency) โดยลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็นลง แต่ยังคงไว้ซึ่งความชอบธรรมจากการรับรองของที่ประชุม

3. ญัตติทุติยกรรม (Ñatti-dutiya-kamma) กระบวนการยุติธรรมและการตรวจสอบขั้นต้น คือ การทำกรรมด้วยการตั้งญัตติ 1 ครั้ง แล้วสวดประกาศหารือ 1 ครั้ง เป็นกระบวนการที่เพิ่มความรอบคอบ และเปิดโอกาสให้มีการทบทวน ใช้ในเรื่องที่มีผลกระทบต่อบุคคลหรือพื้นที่ เช่น การลงโทษภิกษุผู้กระทำผิดสถานเบาหรือความผิดลหุโทษ (เช่น ตัชชนียกรรม การขนาบโทษภิกษุผู้ประพฤติเสียหาย) หรือการสมมติสีมา ซึ่งต้องการการยืนยันมติจากที่ประชุมอย่างเป็นทางการ การมีช่วงเวลาสวดประกาศ 1 ครั้ง คือการเปิดช่องว่างแห่งสติ ให้สมาชิกได้พิจารณาไตร่ตรองถึงความถูกต้องและความเป็นธรรมก่อนที่มติจะมีผลบังคับใช้ (Vin. I. 319) เพื่อป้องกันการตัดสินใจด้วยอารมณ์ชั่ววูบ

4. ญัตติจตุตถกรรม (Ñatti-catuttha-kamma) กระบวนการพิจารณาขั้นสูงสุดและหลักประกันสิทธิ คือการทำกรรมด้วยการตั้งญัตติ 1 ครั้ง แล้วสวดประกาศ 3 ครั้ง รวมเป็น 4 ครั้ง ถือเป็นกระบวนการที่มีความเข้มข้นสูงสุดใช้สำหรับเรื่อง "คอขาดบาดตาย" ที่กระทบต่อสถานภาพของบุคคลอย่างรุนแรงหรือความมั่นคงสูงสุดขององค์กร เช่น การอุปสมบท (การรับสมาชิกใหม่เข้าสู่องค์กร), การกรานกฐิน, หรือการขับออกจากหมู่คณะ (นิคหกรรม) เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจแก้ไขได้ยาก (Vin. I. 319; Horner, 1951) เทียบได้กับกระบวนการแก้ไขรัฐธรรมนูญหรือการพิจารณาคดีในศาลฎีกาที่ต้องอาศัยความระมัดระวังสูงสุด ทุกขั้นตอนต้องเปิดเผย โปร่งใส และเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านได้ถึง 3 วาระ เพื่อให้มั่นใจว่ามตินั้นบริสุทธิ์ยุติธรรมอย่างแท้จริง

นัยยะทางรัฐประศาสนศาสตร์และหลักธรรมาธิปไตย

โครงสร้างของสังฆกรรมสะท้อนหลักธรรมาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบการปกครองที่ถือธรรมเป็นใหญ่เหนือกว่าประชาธิปไตยทั่วไปที่อาจถูกครอบงำด้วยอคติของเสียงข้างมาก (Buddhadasa Bhikkhu, 1986) โดยมีนัยยะสำคัญทางรัฐประศาสนศาสตร์ดังนี้

1. ระบบองค์ประชุมและความชอบธรรม พระวินัยกำหนดจำนวนภิกษุขั้นต่ำไว้อย่างชัดเจนตามลักษณะของกรรม เรียกว่า "วรรค" ได้แก่ จตุรวรรค (4 รูป) สำหรับสังฆกรรมทั่วไป, ปัญจวรรค (5 รูป) สำหรับการอุปสมบทในถิ่นทุรกันดาร, ทศวรรค (10 รูป) สำหรับการอุปสมบทในมัธยมประเทศ, และ วีสติวรรค (20 รูป) สำหรับการระงับอาบัติสังฆาทิเสส (อัพภานกรรม) หากภิกษุไม่ครบองค์ประชุมตามที่กำหนด กรรมนั้นย่อมเป็นโมฆะทันที หลักการนี้สะท้อนหลักความชอบธรรมทางกฎหมายและหลักอำนาจกระทำการ เพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยกลุ่มบุคคลเพียงกลุ่มเดียว หรือการตัดสินใจโดยพละการ และยังแสดงถึงการกระจายอำนาจที่กำหนดให้ชุมชนสงฆ์ในแต่ละพื้นที่สามารถบริหารจัดการตนเองได้หากมีองค์ประกอบครบถ้วน โดยไม่ต้องรอคำสั่งจากศูนย์กลางเพียงอย่างเดียว (Vin. I. 319)

2. การคัดค้านและสิทธิของเสียงส่วนน้อย ในกระบวนการสังฆกรรม (ยกเว้นการลงโทษผู้ทำผิดจริง) หากมีภิกษุแม้เพียงรูปเดียวคัดค้าน มตินั้นอาจต้องตกไปหรือต้องระงับไว้เพื่อพิจารณาใหม่ หลักการนี้

สะท้อนการให้ความสำคัญกับมติเอกฉันท์หรือความพร้อมเพรียงอย่างแท้จริง ซึ่งต่างจากระบบรัฐสภาที่ใช้เพียงเสียงข้างมาก การให้สิทธิ์คัดค้านแก่สมาชิกทุกคน แสดงถึงการเคารพมโนธรรมสำนึกของปัจเจกบุคคล และป้องกัน เผด็จการเสียงข้างมากอย่างไรก็ตาม การคัดค้านนั้นต้องตั้งอยู่บนฐานของธรรมวาที (ผู้พูดเป็นธรรม) มิใช่การขัดขวางเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน ซึ่งเป็นการถ่วงดุลอำนาจที่ลึกซึ้งเพื่อให้มั่นใจว่าการตัดสินใจนั้นบริสุทธิ์ยุติธรรมและเป็นไปตามธรรมวินัยจริงๆ (Sasaki, 2011)

3. หลักเขตอำนาจทางพื้นที่และนิติรัฐ การทำสังฆกรรมต้องกระทำภายในเขตสีมาเดียวกัน ซึ่งสะท้อนหลักการบริหารแบบยึดพื้นที่สมาชิกทุกคนที่อยู่ในเขตสีมามีสังวาสเสมอกัน คือมีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกันในการเข้าร่วมประชุม การกีดกันภิกษุที่อยู่ในเขตสีมาไม่ให้เข้าร่วมประชุมจะทำให้สังฆกรรมนั้นเสียไป หลักการนี้ยืนยันถึงความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย และความเป็นเอกภาพขององค์กรที่ไม่สามารถแบ่งแยกได้ในเชิงปฏิบัติ สีมาจึงมิใช่เพียงเส้นแบ่งทางกายภาพ แต่คือขอบเขตแห่งอำนาจอธิปไตยของสงฆ์ที่รับประกันว่ากฎหมาย (พระวินัย) จะถูกบังคับใช้อย่างเสมอภาคทั่วถึงกัน

สังฆกรรมในฐานะเครื่องมือบริหารจัดการความขัดแย้ง

ความขัดแย้ง หรือ อธิกรณ์ เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติของสังคมมนุษย์รวมถึงองค์กรสงฆ์ พระวินัยปิฎกจำแนกอธิกรณ์ออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) วิวาทาธิกรณ์ (ความขัดแย้งทางความคิดเห็นหรือหลักการ) 2) อนุวาทาธิกรณ์ (การโจทก์ขานหรือกล่าวหาว่ากระทำผิด) 3) อาปัตตาธิกรณ์ (การต้องอาบัติหรือละเมิดกฎระเบียบ) และ 4) กิจจาธิกรณ์ (ความขัดแย้งหรือภาระหน้าที่อันเกิดจากกิจที่สงฆ์พึงทำ) (Vin. II. 88) อย่างไรก็ตาม พระพุทธองค์มิได้มองความขัดแย้งว่าเป็นสิ่งชั่วร้ายที่ต้องกำจัดให้สิ้นซาก แต่ทรงมองว่าเป็นโอกาสในการทดสอบและเสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบ (Resilience) ผ่านนวัตกรรมการบริหารที่เรียกว่า "อธิกรณสมถะ" (Rhys Davids & Oldenberg, 1881; Chanchaochai, 2008) ซึ่งเป็นกระบวนการระงับข้อพิพาทที่เน้นการฟื้นฟูความสัมพันธ์มากกว่าการลงโทษเพื่อแก้แค้น โดยมุ่งเน้นความถูกต้องแห่งธรรมวินัยเป็นที่ตั้ง

วิเคราะห์กระบวนการระงับอธิกรณ์ 7 ประการ เรียกว่า อธิกรณสมถะ 7 ถือเป็นหัวใจของกระบวนการยุติธรรมและการบริหารความขัดแย้งในระบบสังฆกรรม ซึ่งปรากฏใน มัชฌิมนิกาย และ พระวินัยปิฎก โดยมีกลไกที่น่าสนใจเชิงรัฐประศาสนศาสตร์ ดังนี้ (M. II. 247; Vin. II. 73):

1. สัมมุขาวินัย หลักการเผชิญหน้าเพื่อความโปร่งใส คือการระงับอธิกรณ์ต่อหน้า องค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ต่อหน้าสงฆ์ (องค์คณะผู้ตัดสินต้องครบองค์ประชุมและพร้อมเพรียงกัน), ต่อหน้าบุคคล (คู่กรณีทั้งโจทก์และจำเลยต้องอยู่พร้อมหน้า ห้ามตัดสินลับหลังเพื่อความเป็นธรรมในการต่อสู้คดี), ต่อหน้าวัตถุ (พยานหลักฐานหรือเรื่องราวต้องชัดเจน), และ ต่อหน้าธรรมวินัย (ต้องวินิจฉัยตามตัวบทกฎหมายและหลักการที่ถูกต้อง) หลักการนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการจัดการความขัดแย้งสมัยใหม่ที่เน้น การเจรจาไกล่เกลี่ยและกระบวนการที่โปร่งใสเพื่อป้องกันข้อครหาและการบิดเบือนข้อเท็จจริง (Galtung, 1996) การขาดสัมมุขาวินัย

มักเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ความขัดแย้งในปัจจุบันบานปลาย เพราะคู่กรณีมักโต้ตอบกันผ่านสื่อแทนที่จะเผชิญหน้ากันในระบบ

2. เยภุยยสิกา ประชาธิปไตยฐานธรรม เมื่อการเจรจาด้วยวาจาไม่เป็นผลและไม่สามารถหาข้อยุติได้โดยเอกฉันท์ สงฆ์จะใช้วิธีการตัดสินโดยถือเสียงข้างมาก แต่มีเงื่อนไขสำคัญเชิงธรรมาภิบาลว่า เสียงข้างมากนั้นต้องประกอบด้วยธรรมวาที (ผู้กล่าวตามธรรม) ไม่ใช่เพียงพวกมากลากไปหรืออธรรมวาที กระบวนการนี้มีการใช้สลากเป็นเครื่องมือลงคะแนน ซึ่งถือเป็นนวัตกรรมการเลือกตั้งที่เก่าแก่และซับซ้อน โดยแบ่งวิธีการลงคะแนนเป็น 3 รูปแบบตามความเหมาะสมของสถานการณ์ 1) วิธีการลับ เมื่อเกรงว่าผู้ลงคะแนนจะเกรงใจหรือกลัวอิทธิพล 2) วิธีการกระซิบ เมื่อต้องการความรวดเร็วแต่ยังรักษาความลับ และ 3) วิธีการเปิดเผย เมื่อมั่นใจในความบริสุทธิ์ใจของสมาชิก โดยมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบแจกสลากและนับคะแนนเรียกว่า สลากคาหาปกะ ที่ต้องเป็นกลางและเที่ยงธรรม (Vin. II. 84) สะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับกระบวนการลงมติที่ตรวจสอบได้และมีระบบคัดกรองเพื่อให้แน่ใจว่าเสียงข้างมากนั้นเป็นเสียงที่มีคุณภาพ

3. ตัสสปาปิยสิกา การบริหารความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การระงับอธิกรณ์ด้วยการลงโทษผู้ทำผิดที่ยอมรับสารภาพตามจริง ไม่ใช่การบังคับให้รับผิดหรือการลงโทษโดยปราศจากคำรับสารภาพ กระบวนการนี้เน้นที่มโนธรรมสำนึกของผู้กระทำผิด การยอมรับความจริงเป็นก้าวแรกของการให้อภัยและการกลับเข้าสู่สังคม ซึ่งตรงกับหลักการของ ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่มุ่งเน้นการเยียวยาความสัมพันธ์และการสำนึกผิด มากกว่าการลงทัณฑ์เพื่อสร้างความเจ็บปวด (Braithwaite, 2002) การบริหารแบบนี้ช่วยลดความเคียดแค้นและป้องกันการจองเวรซึ่งเป็นรากเหง้าของความแตกแยก

4. ติณวัตถารกวินัย นวัตกรรมการประนีประนอมเพื่อรักษาองค์กร แปลว่า ระงับดุจกลบไว้ด้วยหญ้า เป็นวิธีระงับความขัดแย้งที่ใช้ในกรณีที่ข้อพิพาทนั้นรุนแรง ยืดเยื้อ ซับซ้อน หรือเกี่ยวพันกับคนจำนวนมาก จนหาคนผิดถูกได้ยาก และหากขุดคุ้ยต่อไปรังแต่จะสร้างความแตกแยกหรือความเสียหายใหญ่หลวงต่อภาพลักษณ์ขององค์กร สงฆ์จึงมีมติให้เลิกแล้วต่อกัน โดยการแสดงอาบัติคืนดีกันทั้งสองฝ่ายโดยไม่ต้องชำระความผิดเดิม เพื่อรักษาความสามัคคีของหมู่คณะเป็นตัวตั้ง วิธีนี้แสดงถึงภูมิปัญญาขั้นสูงในการบริหารความขัดแย้งที่ยอมสละความถูกผิดระดับปัจเจก เพื่อรักษาความอยู่รอดขององค์กร เปรียบเสมือนการยอมตัดอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต แต่ต้องทำด้วยความระมัดระวังและได้รับความยินยอมพร้อมใจจากทุกฝ่าย

ถอดบทเรียนกรณีศึกษาวิกฤตการณ์เมืองโกสัมพี

กรณีศึกษาวิกฤตการณ์เมืองโกสัมพีเป็นตัวอย่างคลาสสิกที่แสดงให้เห็นถึงพลวัตของความขัดแย้งที่เริ่มจากเรื่องเล็กน้อย (น้ำชำระในห้องน้ำ) จนลุกลามกลายเป็นวิกฤตระดับองค์กร ที่แม้แต่พระพุทธองค์ก็ทรงห้ามปรามไม่อยู่ในเบื้องต้น (Vin. I. 337-357) บทเรียนสำคัญทางรัฐศาสตร์และบริหารศาสตร์ที่ถอดได้จากเหตุการณ์นี้คือ

1. ระยะก่อตัวและการยึดติดในบทบาท ความขัดแย้งเริ่มจากทิฏฐิมานะที่ไม่ตรงกันระหว่าง พระวินัยธร (ผู้เชี่ยวชาญกฎหมาย) ที่มองปัญหาในเชิงนิติศาสตร์อย่างเคร่งครัด กับ พระธรรมกถึก (ผู้เชี่ยวชาญ

ธรรมะ) ที่มองปัญหาในเชิงเจตนา ปัญหาบานปลายเมื่อต่างฝ่ายต่างถือดีและระดมลูกศิษย์มาเป็นพวก สะท้อนปัญหา การเมืองภายในองค์กรที่เกิดจากการยึดติดในบทบาทหน้าที่จนลืมเป้าหมายร่วมกันขององค์กร

2. มาตรการแทรกแซงทางสังคมและบทบาทของประชาสังคม เมื่อภิกษุไม่เชื่อฟังพระพุทธโอวาทเรื่องการปรองดอง พระพุทธองค์ทรงเลือกใช้วิธีการคว่ำบาตรทางอ้อม โดยการหลีกไปปลีกวิเวก ซึ่งเป็นการส่งสัญญาณทางการเมืองให้ประชาคมเข้ามามีบทบาท ชาวเมืองโกสัมพีจึงใช้มาตรการไม่ถวายอาหารและไม่กราบไหว้ เพื่อกดดันให้ภิกษุทั้งสองฝ่ายสำนึกผิด สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม เป็นกลไกสำคัญในการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจของคณะสงฆ์ เมื่อกลไกภายในล้มเหลว

3. พิธีกรรมแห่งการสมานฉันท์ เมื่อภิกษุสำนึกผิด การกลับมาสามัคคีกันมิใช่เพียงการจับมือและจบเรื่อง แต่ต้องผ่านกระบวนการทางสังฆกรรมที่เรียกว่า สามัคคีอุโบสถ คือการทำสังฆกรรมร่วมกันใหม่อย่างเป็นทางการ เพื่อยืนยันสถานภาพการเป็นสมาชิกที่สมบูรณ์และบริสุทธิ์ใจ สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า สังฆสามัคคี ที่แท้จริงต้องตั้งอยู่บนฐานของความถูกต้องตามหลักการ ไม่ใช่การประนีประนอมแบบขอไปที (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555) และต้องมีกระบวนการเชิงสัญลักษณ์เพื่อเยียวยาจิตใจของชุมชนให้กลับมาเป็นหนึ่งเดียวกัน

โมเดลพุทธนวัตกรรมการบริหารคณะสงฆ์

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกในคัมภีร์พระวินัยปิฎก ผนวกกับการตีความในบริบทการบริหารจัดการสมัยใหม่ สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบโมเดลพุทธนวัตกรรมเพื่อความสามัคคี (Buddhist Innovation for Harmony Model: BIH Model) โมเดลนี้มิใช่เพียงกรอบแนวคิดทางทฤษฎี แต่เป็นกลไกปฏิบัติการที่เปลี่ยนหลักการนามธรรม สู่การปฏิบัติรูปธรรม เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตศรัทธาและความขัดแย้งในปัจจุบัน โดยมีองค์ประกอบเชิงโครงสร้างและพลวัตขับเคลื่อน 4 ประการที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมบนฐานปัญญาและการไตร่ตรอง สังฆกรรมคือนวัตกรรมที่เปลี่ยนรูปแบบการมีส่วนร่วมจากการแสดงความเห็นตามสภาวะทางอารมณ์ มาสู่การมีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณญาณ หรือที่เรียกว่าประชาธิปไตยแบบไตร่ตรองในบริบทพุทธธรรม

1) กระบวนการตั้งญัตติ การที่พระวินัยบังคับให้มีการตั้งญัตติแจ้งวาระล่วงหน้า มิใช่เพียงพิธีการทางกฎหมาย แต่คือกุศโลบายในการบริหารจัดการวาระการประชุม เพื่อให้สมาชิกได้เตรียมตัวศึกษาข้อมูลและใช้โยนิโสมนสิการไตร่ตรองถึงผลดีผลเสียก่อนเข้าประชุม กระบวนการนี้ช่วยป้องกันการตัดสินใจแบบฉาบฉวยที่เกิดจากอคติหรือความไม่รู้ และสร้างวัฒนธรรมการประชุมที่เน้นข้อมูลและความถูกต้องมากกว่าวาทศิลป์

2) คุณสมบัติของผู้มีส่วนร่วม สังฆกรรมมิได้เปิดโอกาสให้ใครก็ได้เข้ามามีอำนาจตัดสินใจโดยปราศจากคุณสมบัติ พระวินัยระบุว่าผู้ที่จะทำหน้าที่ในสังฆกรรมต้องเป็นผู้ที่ ฉลาดและสามารถและมีความแกล้วกล้า ในการวินิจฉัยธรรมวินัยซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ของ Peter Drucker (1999) ที่มองว่าการตัดสินใจที่มีคุณภาพต้องมาจาก Knowledge Workers ที่มีความรู้จริงและกล้าแสดงจุดยืนทาง

จริยธรรม มิใช่มาจากอำนาจดิบหรือพวกพ้อง การมีส่วนร่วมในสังฆกรรมจึงเป็นการระดมปัญญา เพื่อหาทางออกที่ดีที่สุด มากกว่าการแข่งขันเอาชนะคะคานกันด้วยจำนวนเสียง

2. กลไกการตรวจสอบถ่วงดุลและช่วงเวลาแห่งสติ พระพุทธองค์ทรงออกแบบระบบป้องกันความผิดพลาดไว้อย่างรัดกุมผ่านกระบวนการสวดประกาศ ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกชะลอความเร็วของการใช้อำนาจและสร้างความยุติธรรมเชิงกระบวนการ

1) ช่วงเวลาแห่งการทบทวน การสวดประกาศ 1 ครั้ง (ในญัตติทุติยกรรม) หรือ 3 ครั้ง (ในญัตติจตุตถกรรม) เปรียบเสมือนช่วงเวลาคูลดาวน์ทางปัญญาที่เปิดโอกาสให้ที่ประชุมได้หยุดคิด ทบทวน และตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งก่อนที่มติจะมีผลบังคับใช้ ช่วงเวลานี้เปิดโอกาสให้สมาชิกได้ฟังอย่างลึกซึ้ง และพิจารณาว่าญัตตินั้นชอบด้วยธรรมหรือไม่ เป็นการเปลี่ยนการตัดสินใจที่อาจใช้อารมณ์ชั่ววูบให้กลายเป็นการตัดสินใจที่ผ่านการกลั่นกรอง

2) การป้องกันและบทบาทของฝ่ายค้าน กระบวนการนี้ช่วยป้องกันปรากฏการณ์การคิดตามกลุ่ม ที่สมาชิกมักเอออออไปตามผู้นำโดยไม่ไตร่ตรอง พระวินัยอนุญาตและคุ้มครองสิทธิในการคัดค้านตราบเท่าที่การคัดค้านนั้นเป็นไปเพื่อรักษาธรรมวินัย การเปิดโอกาสให้คัดค้านได้ในทุกช่วงจังหวะของการสวดประกาศ ทำหน้าที่เสมือนการอ่านวาระร่างกฎหมายในระบบรัฐสภา ที่ต้องการความรอบคอบสูงสุด เพื่อให้มั่นใจว่ามตินั้นบริสุทธิ์ยุติธรรมและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง และป้องกันเผด็จการเสียงข้างมากที่อาจละเมิดหลักการพื้นฐาน

3. ความเสมอภาคภายใต้กฎและการละลายชนชั้น ในปริมณฑลของสังฆกรรมหรือเขตสีมา โครงสร้างอำนาจทางสังคมแบบจารีต เช่น ระบบวรรณะหรือยศถาบรรดาศักดิ์ จะถูกรื้อถอนชั่วคราวและแทนที่ด้วยโครงสร้างแห่งธรรมที่เสมอภาค

1) พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งความเสมอภาค เมื่อก้าวเข้าสู่เขตสีมาเพื่อทำสังฆกรรม ภิกษุทุกรูปไม่ว่าจะเป็นพระมหาเถระผู้ใหญ่ หรือพระบวชใหม่ (นวกะ) ต่างมีสถานภาพเป็นสมาชิกแห่งสงฆ์ที่มีสังวาสเสมอกัน เปรียบเสมือนน้ำในมหาสมุทรที่มีรสเดียว สมาชิกทุกคนมีสิทธิ 1 เสียงเท่ากันในการแสดงความเห็นหรือคัดค้าน หากเห็นว่าการกระทำนั้นขัดต่อพระธรรมวินัย (Vin. I. 319) นี่คือนวัตกรรมทางสังคมที่ก้าวหน้ามากในยุคพุทธกาลและยังคงทันสมัยในปัจจุบัน

2) การลดระยะห่างแห่งอำนาจ หลักการนี้เป็นนวัตกรรมที่ท้าทายระบบศักดินาและระบบอาวุโสแบบเคร่งครัด โดยเปลี่ยนมาเน้นระบบธรรมาวุโสหรือการเคารพกันด้วยคุณธรรม ในการพิจารณาตัดสินใจ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความสามัคคี เพราะเมื่อสมาชิกสึกว่าตนได้รับความเคารพในฐานะปัจเจกบุคคลที่มีคุณค่าและมีความเสมอภาคภายใต้กฎติกาเดียวกัน ความระแวงและความขัดแย้งเชิงโครงสร้างจะลดลง นำไปสู่ความไว้วางใจซึ่งกันและกันอันเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญที่สุด

4. เอกภาพทางจิตวิญญาณผ่านกระบวนการทางกายภาพ สังฆกรรมไม่ได้เรียกร้องเพียงความสามัคคีทางใจที่เป็นนามธรรม แต่บังคับให้เกิดกระบวนการทางกายภาพเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ทางจิตวิญญาณและสังคมจิตวิทยา

1) กายสามัคคีและเทคโนโลยีแห่งการรวมกลุ่ม กฎเกณฑ์เรื่องหัตถบาส (ระยะห่างระหว่างภิกษุที่นั่งห่างกันไม่เกิน 1 ศอก) และการห้ามทำสังฆ-กรรมโดยผ่านตัวแทนบังคับให้สมาชิกต้องมาเผชิญหน้าและอยู่ร่วมกันในพื้นที่กายภาพจริง สิ่งนี้สร้างผลกระทบจากความใกล้ชิดที่ช่วยลดอคติและช่องว่างระหว่างบุคคล การต้องนั่งใกล้ชิดกันทำให้ยากต่อการสร้างศัตรูหรือแบ่งแยกฝ่ายอย่างรุนแรง

2) จิตตสามัคคีและสภาวะอารมณ์ร่วม การที่ทุกคนต้องทำกิจกรรมเดียวกัน เปล่งวาจาภาษาบาลีเดียวกัน ในเวลาและสถานที่เดียวกัน ก่อให้เกิดจิตวิทยาหมู่ที่ Emile Durkheim เรียกว่า Collective Effervescence ซึ่งหล่อหลอมความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวหรือเอกภาพของหมู่คณะ กระบวนการทางสังฆกรรมจึงเป็นเครื่องมือทางสังคมจิตวิทยาที่แปลงความหลากหลายของปัจเจกชนให้กลายเป็นพลังร่วมขององค์กรได้อย่างทรงพลัง และก่อให้เกิดสามัคคีรสที่จับต้องได้ (Harvey, 2013)

5. การประยุกต์ใช้ในบริบทคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน ปัจจุบัน การบริหารคณะสงฆ์ไทยภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม มีลักษณะโครงสร้างแบบราชการที่รวมศูนย์อำนาจสูง ซึ่งบางครั้งอาจก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างอำนาจตามกฎหมายของเจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะปกครอง กับเจตนารมณ์แห่งการมีส่วนร่วมของพระธรรมวินัย สภาพการณ์นี้อาจลดทอนความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในหมู่คณะและนำไปสู่ความขัดแย้งสะสม บทความนี้จึงเสนอแนวทางเชิงยุทธศาสตร์ในการบูรณาการจิตวิญญาณแห่งสังฆกรรม มาปรับใช้กับการบริหารกิจการคณะสงฆ์สมัยใหม่ ดังนี้

1) จากการปกครองแบบสั่งการสู่การบริหารแบบมีส่วนร่วม เพื่อลดช่องว่างของระบบอำนาจนิยมในระดับวัด ควรฟื้นฟูระบบสังฆาภิบาลให้เป็นรูปธรรมมากกว่าเป็นเพียงพิธีกรรม

(1) การใช้กลไกอปโลกนกรรมในการวางแผนยุทธศาสตร์: การบริหารวัดไม่ควรขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของเจ้าอาวาสเพียงผู้เดียว แต่ควรใช้เวทีประชุมสงฆ์ในวันอุโบสถ (วันพระ) ที่ภิกษุมาประชุมพร้อมกัน ให้เป็นเวทีแห่งการปรึกษาหารือแจ้งข่าวสาร และขอความเห็นชอบในกิจการสำคัญของวัด เช่น การก่อสร้างถาวรวัตถุ หรือการจัดงานประเพณี โดยนำรูปแบบของอปโลกนกรรม (การแจ้งเพื่อขอฉันทามติ) มาปรับใช้เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และความโปร่งใสในหมู่คณะ (พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร, 2557)

(2) การกระจายอำนาจสู่คณะทำงาน ประยุกต์ใช้หลักญัตติกรรม (การสมมติแต่งตั้งเจ้าหน้าที่) ในการแต่งตั้งคณะกรรมการสงฆ์ฝ่ายต่างๆ อย่างเป็นทางการตามความรู้ความสามารถ เช่น ฝ่ายสาธารณูปการ ฝ่ายการศึกษา หรือฝ่ายเผยแผ่ เพื่อกระจายภาระงานและอำนาจการตัดสินใจ ซึ่งจะช่วยลดภาระของเจ้าอาวาสและสร้างทีมงานที่เข้มแข็ง

2) การจัดการความขัดแย้งเชิงพุทธสันติวิธี ในยุคที่ความขัดแย้งสามารถลุกลามได้อย่างรวดเร็วผ่านสื่อออนไลน์ การใช้เพียงอำนาจสั่งการทางกฎหมายอาจไม่เพียงพอและอาจสร้างแรงต้าน

(1) การใช้กระบวนการสัมมุขาวินัยก่อนเข้าสู่กระบวนการทางกฎหมาย เมื่อเกิดอธิกรณ์หรือข้อพิพาท ควรส่งเสริมให้มีกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้อง โดยใช้หลักสัมมุขาวินัย คือการเปิดพื้นที่ปลอดภัย ให้คู่กรณีได้เผชิญหน้าเพื่อปรับความเข้าใจต่อหน้าคณะสงฆ์ที่เป็นกลาง แทนที่จะเร่งใช้อำนาจ

นิคหกรรมหรือการฟ้องร้องทางกฎหมายรัฐ ซึ่งมักจะจบลงด้วยความแตกแยกถาวร การเปิดโอกาสให้ชี้แจงและรับฟังจะช่วยลดความคับแค้นใจและรักษาความสัมพันธ์ในระยะยาว

(2) การประยุกต์ใช้ติณวัตถารกวินัยในระดับสังคม ในกรณีความขัดแย้งทางความคิดเห็นที่แบ่งฝักฝ่ายอย่างรุนแรงในวงการสงฆ์ ควรพิจารณานำหลักการประนีประนอมเพื่อรักษาองค์กรมาใช้ โดยเน้นที่การแสวงหาจุดร่วมและละวางทิฏฐิส่วนตนเพื่อประโยชน์สูงสุดของพระศาสนา มากกว่าการมุ่งเอาชนะคะคานกันจนองค์กรล่มสลาย

3) ธรรมาภิบาลข้อมูลและความโปร่งใสด้วยเทคโนโลยี หนึ่งในปัญหาใหญ่ที่กัดเซาะศรัทธาคือความไม่โปร่งใสเรื่องศาสนสมบัติ การนำหลักการสังฆกรรมมาใช้ร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่จะช่วยกู้คืนศรัทธาได้

(1) ญัตติดิจิทัลเพื่อความโปร่งใส หลักการของญัตติคือการแจ้งให้ทราบควรถูกนำมาประยุกต์ใช้กับการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารของวัด โดยเฉพาะบัญชีรายรับ-รายจ่าย และการจัดการทรัพย์สิน ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลหรือเว็บไซต์ของวัด ให้ทั้งคณะสงฆ์และประชาคม (อุบาสกอุบาสิกา) สามารถเข้าถึงและตรวจสอบได้ การทำเช่นนี้เทียบได้กับการสวดญัตติเพื่อประกาศความบริสุทธิ์ ซึ่งจะช่วยสร้างเกราะป้องกันข้อครหาและสร้างความไว้วางใจจากสาธารณชน (Phra Brahmagunabhorn, 2013)

(2) การใช้เทคโนโลยี Blockchain ในการลงมติ ในอนาคต อาจมีการพิจารณานำเทคโนโลยี Blockchain มาประยุกต์ใช้กับการลงมติในกิจการสงฆ์บางประเภทที่ต้องการความโปร่งใสและตรวจสอบได้ เพื่อป้องกันการปลอมแปลงและยืนยันฉันทามติที่แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ "สลาก" ในอดีต

4) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์สู่ความเป็นผู้นำวิถีพุทธ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างจะสำเร็จไม่ได้หากขาดบุคลากรที่มีคุณภาพ การประยุกต์ใช้สังฆกรรมจึงต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาคน การสร้างพระสังฆาธิการธรรมาภิบาล สถาบันการศึกษาสงฆ์ควรบรรจุหลักสูตรที่เน้นทักษะการเป็นผู้นำเชิงกระบวนการที่สามารถนำการประชุมแบบสังฆกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ รู้จักการฟังอย่างลึกซึ้งและมีทักษะในการบริหารความขัดแย้ง มากกว่าการผลิตผู้บริหารที่เน้นเพียงการใช้อำนาจตามตำแหน่ง ทั้งนี้เพื่อให้พระสังฆาธิการเป็นต้นแบบของผู้นำที่ครองตน ครองคน และครองงานด้วยหลักธรรมาธิปไตยอย่างแท้จริง

บทสรุป

การศึกษาและวิเคราะห์สังฆกรรมในพระวินัยปิฎก มิได้นำไปสู่ข้อสรุปเพียงในเชิงพิธีกรรมหรือศาสนบัญญัติเท่านั้น แต่ได้เปิดเผยให้เห็นถึงพุทธนวัตกรรมการบริหารที่ก้าวหน้าและท้าทายกาลเวลา พระพุทธองค์ทรงวางรากฐานธรรมาธิปไตยที่ผสานความศักดิ์สิทธิ์ของกฎระเบียบเข้ากับจริยธรรมของผู้ปฏิบัติอย่างไร้รอยต่อ สังฆกรรมจึงทำหน้าที่เป็นทั้งธรรมนูญการปกครองและเครื่องมือทางสังคมที่ทรงประสิทธิภาพในการเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นพลังสร้างสรรค์ และเปลี่ยนความหลากหลายให้เป็นเอกภาพ การหวนกลับมาถอด

บทเรียนจากพระวินัยจึงมิใช่การถอยหลังเข้าคลอง แต่คือการรื้อฟื้น DNA แห่งความสามัคคี เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้คณะสงฆ์สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสง่างามท่ามกลางวิกฤตศรัทธาในโลกสมัยใหม่

องค์ความรู้

เพื่อให้การศึกษาครั้งนี้เกิดมรรคผลในทางปฏิบัติ ผู้เขียนขอเสนอองค์ความรู้ในการขับเคลื่อน 3 ระดับ ดังนี้

1. ระดับนโยบาย มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ควรส่งเสริมระเบียบปฏิบัติที่เอื้อให้วัดและชุมชนสงฆ์ท้องถิ่นใช้กลไกสังฆกรรมในการตัดสินใจเรื่องสำคัญ เช่น การจัดการศาสนสมบัติ หรือการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่สงฆ์ โดยลดขั้นตอนการสั่งการจากส่วนกลางลงในเรื่องที่สามารถจบได้ในระดับพื้นที่ เพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลท้องถิ่น ส่วนการปฏิรูปกฎหมายคณะสงฆ์ ควรมีการพิจารณาทบทวน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ให้สอดคล้องกับหลักสังฆาธิปไตยในพระวินัยมากขึ้น โดยเฉพาะการเพิ่มบทบัญญัติที่รับรองสถานะของมติสงฆ์ ในระดับวัดให้มีผลทางกฎหมายรัฐ เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างกฎหมายทางโลกและทางธรรม

2. ระดับวิชาการและการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรพุทธบริหารศาสตร์จากพระวินัย มหาวิทยาลัยสงฆ์ควรพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพระสังฆาธิการที่ไม่ใช่เพียงการนำทฤษฎีบริหารตะวันตกมาจับ แต่เป็นการถอดรหัส กระบวนการสังฆกรรมมาสร้างเป็นโมเดลการบริหารโดยใช้กรณีศึกษาจากพระไตรปิฎกเป็นฐานการเรียนรู้ สำหรับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ควรสนับสนุนให้มีการวิจัยเชิงทดลองในวัดต้นแบบที่นำระบอบสังฆกรรมมาใช้ในการบริหารจัดการเต็มรูปแบบ เพื่อถอดบทเรียนความสำเร็จและอุปสรรคก่อนขยายผลสู่ระดับชาติ

3. ระดับปฏิบัติสำหรับพระสังฆาธิการ เปลี่ยนบทบาทสู่ผู้อำนวยความสะดวก เจ้าอาวาสยุคใหม่ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้ใช้อำนาจสั่งการมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกในกระบวนการประชุมสงฆ์ กระตุ้นให้พระลูกวัดกล้าแสดงความคิดเห็น และสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแบบเปิด ควรนำระบบอปโลกนกรรม (การหารือ) มาใช้ให้เป็นวิถีปกติ ไม่ใช่ทำเฉพาะเมื่อมีปัญหา เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดของความสามัคคีที่ยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2541). *วินัยมุข เล่ม 3.* (พิมพ์ครั้งที่ 38). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ). (2529). *ธรรมาธิปไตย*. สุราษฎร์ธานี: ธรรมทานมูลนิธิ.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2555). *วินัย: เรื่องใหญ่กว่าที่คิด*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.* กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). *สังฆสามัคคี*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระไพศาล วิสาโล. (2546). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต*. กรุงเทพฯ: สดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

พระมหาสมบูรณ์ วุฑฺฒิกโร. (2557). *การบริหารกิจการคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2565). *รายงานสรุปผลการดำเนินงานประจำปี 2565*. นครปฐม: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

Bechert, H., & Gombrich, R. F. (Eds.). (1984). *The World of Buddhism: Buddhist Monks and Nuns in Society and Culture*. London: Thames and Hudson.

Braithwaite, J. (2002). *Restorative Justice & Responsive Regulation.* Oxford: Oxford University Press.

Buddhadasa Bhikkhu. (1986). *Dhammic Socialism*. Bangkok: Thai Inter-Religious Commission for Development.

Campbell, H. A. (2012). *Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds*. London: Routledge.

Chanchaochai, D. (2008). *Dhammocracy: A new form of politics*. Bangkok: DMG Books.

Drucker, P. F. (1999). *Management Challenges for the 21st Century*. New York: HarperBusiness.

Galtung, J. (1996). *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. London: Sage.

Harvey, P. (2013). *An Introduction to Buddhism: Teachings, History and Practices* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Horner, I. B. (Trans.). (1951). *The Book of the Discipline (Vinaya-Pitaka) Vol. IV*. London: Pali Text Society.

McCargo, D. (2004). Buddhism, democracy and identity in Thailand. *Asian Survey,* 44(2), 155-170.

Rhys Davids, T.W., & Oldenberg, H. (Trans.). (1881). *Vinaya Texts (Part I)*. Oxford: Clarendon Press.

Sasaki, S. (2011). *Buddhist Monastic Rules and Their Application in Modern Times*. Kyoto: Otani University.

Wijayaratna, M. (1990). *Buddhist Monastic Life: According to the Texts of the Theravada Tradition*. Cambridge: Cambridge University Press.

บูรณาการหลักเสขิยวัตรเพื่อการพัฒนาจริยภาพและสุนทรียภาพทางสังคมของพุทธบริษัท

Integrating Sekhiyavatta Principles for the Development of Ethical and Aesthetic Qualities of the Buddhist Community

บุญชู พรพรหมพิพัฒน์

Boonchu Pornprompipat

[1]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มหาวชิราลงกรณบาลีเถรวาทราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Mahavajiralongkorn

Pali Theravada Royal Academy, Thailand

Corresponding Author E-mail: boonch2009@gmail.com

Received 20 January 2024; Revised 2 March 2024; Accepted 15 June 2024

****

วารสาร
บาลีเถรวาทปริทรรศน์
Pāli–Theravāda Review Journal (PTRJ) ISSN : 3088-3148 (Online)

บูรณาการหลักเสขิยวัตรเพื่อการพัฒนาจริยภาพและสุนทรียภาพทางสังคมของพุทธบริษัท

บุญชู พรพรหมพิพัฒน์

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อวิเคราะห์และถอดรหัสหลักการสำคัญของ "เสขิยวัตร" ในฐานะนวัตกรรมทางสังคมที่ผสมผสานจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์เข้าด้วยกันอย่างลงตัว และเพื่อนำเสนอแนวทางการบูรณาการหลักธรรมดังกล่าวสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและยกระดับสังคมของพุทธบริษัทท่ามกลางความท้าทายในโลกยุคปัจจุบัน จากการศึกษาเอกสารเชิงลึกผ่านพระไตรปิฎกและคัมภีร์พุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาค้นพบว่า เสขิยวัตรมิใช่เป็นเพียงชุดกฎระเบียบว่าด้วยมารยาททางสังคม หรือข้อห้ามทางวินัยสำหรับควบคุมพระภิกษุสงฆ์ตามกรอบจารีตเท่านั้น แต่มีสถานะเป็นจริยศิลป์ หรือศิลปะแห่งการดำเนินชีวิตที่มุ่งเน้นการขัดเกลาพฤติกรรมมนุษย์จากภายนอกสู่ภายใน ให้มีความงดงามในท่วงทำนอง ควบคู่ไปกับความดีงามในจิตใจ

ผลการสังเคราะห์ข้อมูลชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการเสขิยวัตรสู่วิถีชีวิตของพุทธบริษัทอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องขับเคลื่อนผ่าน 3 มิติเชิงยุทธศาสตร์ คือ 1) มิติกายภาวนา การพัฒนาบุคลิกภาพและการแสดงออกทางกายที่สื่อถึงความสงบ สุขุม และการแสดงความเคารพต่อสถานที่และบุคคล ซึ่งเป็นพื้นฐานของการลดละอัตตา 2) มิติโภชนปฏิสังยุต การสร้างวัฒนธรรมการบริโภคที่มีสติ รู้จักประมาณ และมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากร เพื่อแก้ไขปัญหาบริโภคนิยม และ 3) มิติธรรมเทสนาปฏิสังยุต การสร้างมาตรฐานจริยธรรมในการสื่อสารและการถ่ายทอดความรู้ที่เปี่ยมด้วยปัญญาและกาลเทศะ โดยเฉพาะในยุคดิจิทัล การประยุกต์ใช้หลักการเหล่านี้จะเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับพุทธบริษัทจากการเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ สู่การเป็นผู้มีอารยวิถีที่สมบูรณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสรรค์นิเวศทางสังคมที่มีความผาสุก ลดความขัดแย้ง และธำรงไว้ซึ่งความงดงามทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21

คำสำคัญ: เสขิยวัตร; จริยศิลป์; สุนทรียภาพทางสังคม; พุทธบริษัท; การพัฒนาสังคม

วารสาร
บาลีเถรวาทปริทรรศน์
Pāli–Theravāda Review Journal (PTRJ) ISSN : 3088-3148 (Online)

Integrating Sekhiyavatta Principles for the Development of Ethical and Aesthetic Qualities of the Buddhist Community

Boonchu Pornprompipat

Abstract

This academic article aims to analyze and decode the core principles of "Sekhiyavatta" (Rules of Training) as a social innovation that harmoniously integrates ethics and aesthetics. It further proposes guidelines for integrating these principles to enhance the quality of life and elevate the social standards of the Buddhist community amidst the challenges of the contemporary world. Through in-depth documentary research involving the Tipitaka and relevant Buddhist scriptures, the findings reveal that Sekhiyavatta is not merely a set of social etiquette rules or disciplinary prohibitions for monks within a traditional framework. Instead, it constitutes "Ethical Aesthetics"—the art of living focused on refining human behavior from the external to the internal, fostering beauty in conduct alongside goodness in the mind.

The synthesis of data indicates that the effective integration of Sekhiyavatta into the lifestyle of the Buddhist community must be driven through three strategic dimensions: 1) Physical Cultivation (Kāyabhāvanā) The development of personality and physical expressions that convey tranquility, composure, and respect for places and individuals, serving as a foundation for self-transcendence; 2) Mindful Consumption (Bhojanapaṭisaṃyutta): The creation of a culture characterized by mindful, moderate, and responsible consumption of resources to address the issues of consumerism; and 3) Ethical Communication (Dhammadesanā-paṭisaṃyutta): The establishment of ethical standards in communication and knowledge transmission imbued with wisdom and appropriateness to time and place, particularly in the digital age. The application of these principles serves as a pivotal mechanism in elevating the Buddhist community from mere rule-followers to practitioners of a complete "Civilized Way." This transformation contributes to the creation of a blissful social ecosystem, the reduction of conflict, and the sustainable preservation of cultural beauty, all of which are fundamental to human resource development in the 21st century.

Keywords: Sekhiyavatta; Ethical Aesthetics; Social Aesthetics; Buddhist Community; Social Development

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 สังคมโลกและสังคมไทยกำลังเผชิญกับพลวัตความเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงที่ส่งผลกระทบในวงกว้าง ไม่เพียงแต่ทางเทคโนโลยีและเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังลุกลามไปสู่วิกฤตทางวัฒนธรรมและจริยธรรมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและปฏิสัมพันธ์ของผู้คนอย่างมีนัยสำคัญ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารที่ทำให้โลกเชื่อมต่อกันอย่างไร้พรมแดนกลับสร้างภาวะย้อนแย้งที่สวนทางกับความสามารถในการเชื่อมโยงทางจิตใจระหว่างมนุษย์ปรากฏการณ์ความหยาบกระด้างทางสังคม การขาดความยับยั้งชั่งใจในการแสดงออก การใช้วาจาที่รุนแรงและสร้างความเกลียดชังในพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ดิจิทัล รวมถึงการละเลยกาลเทศะในการอยู่ร่วมกัน ได้กลายเป็นความปกติใหม่ที่บั่นทอนสุนทรียภาพและความผาสุกของสังคม สถานการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงภาวะความไม่สมดุลของการพัฒนาอย่างรุนแรง ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2558) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างลึกซึ้งว่า สังคมปัจจุบันมุ่งเน้นการพัฒนาวัตถุจนละเลยการพัฒนาคน ทำให้มนุษย์มีความฉลาดทางปัญญาและล้ำหน้าทางเทคโนโลยี แต่กลับขาดแคลนความละเอียดอ่อนทางจิตใจและพฤติกรรม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

แม้รัฐจะมีกฎหมายเป็นกลไกหลักในการควบคุมพฤติกรรมและจัดระเบียบสังคมในระดับมหภาค แต่กฎหมายมักมีข้อจำกัดในการจัดการกับความละเอียดอ่อน หรือมิติทางศีลธรรมของพฤติกรรมมนุษย์ในชีวิตประจำวันกฎหมายอาจมีอำนาจบังคับไม่ให้คนทำร้ายร่างกายกันได้ แต่ไม่สามารถบังคับให้คนมีกิริยาวาจาที่สุภาพอ่อนโยน รู้จักการรอคอย หรือมีความเกรงใจซึ่งกันและกันได้ ช่องว่างเหล่านี้เองที่เป็นจุดกำเนิดของความขัดแย้งสะสมในระดับฐานราก การแก้ปัญหาความเสื่อมถอยทางสังคมจึงจำเป็นต้องอาศัยกลไกที่ลึกซึ้งและประณีตกว่าการบังคับใช้กฎระเบียบภายนอก นั่นคือวินัยที่เกิดจากการขัดเกลาและความตระหนักรู้ภายในพระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานทางจิตวิญญาณและภูมิปัญญาตะวันออก ได้นำเสนอชุดคำสอนเรื่องเสขิยวัตร ซึ่งปรากฏอยู่ในพระวินัยปิฎก (วิ.มหา. (ไทย) 2/576-655/649-735) แม้โดยรูปแบบจะเป็นสิกขาบทสำหรับฝึกหัดพระภิกษุ แต่โดยนัยทางปรัชญาเสขิยวัตร ถือเป็นพิมพ์เขียวของอารยชนที่สมบูรณ์แบบที่สุดชุดหนึ่ง เป็นนวัตกรรมทางสังคมที่ผสานความดีเข้ากับความงามอย่างลงตัว โดยเน้นการจัดวางท่าทีของกายและวาจาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและบุคคล ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างเสน่ห์ ความน่าเลื่อมใส และอำนาจละมุนทางวัฒนธรรมที่ทรงพลัง

อย่างไรก็ตาม ในทางวิชาการและการปฏิบัติจริงของสังคมพุทธร่วมสมัย มักเกิดช่องว่างทางความเข้าใจและการนำเสขิยวัตรมาประยุกต์ใช้กับฆราวาสหรือพุทธบริษัททั่วไป โดยมักถูกจำกัดความอยู่เพียงแค่กรอบของ "กฎระเบียบของสงฆ์" หรือข้อห้ามทางศาสนาที่ไกลตัว ทำให้สังคมไทยขาดเครื่องมือสำคัญในการขัดเกลาสมาชิกให้มีคุณภาพ และมองข้ามคุณค่าของมารยาทไทยที่มีรากฐานมาจากหลักธรรมเหล่านี้ ซึ่งส่งผลให้การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมทางพฤติกรรมเริ่มเลือนหายไป สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2545) ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญของไทย ทรงอธิบายขยายความว่า เสขิยวัตรคือธรรมเนียมอันดีงามที่เป็นสากล มิใช่เฉพาะของนักบวชเท่านั้น แต่เป็นสมบัติของมนุษยชาติที่ผู้ปรารถนาความเจริญพึงศึกษาและปฏิบัติ เพื่อยกระดับตนเองจากสัญชาตญาณดิบสู่ความเป็นผู้มีวัฒนธรรมที่งดงาม

บทความนี้จึงมุ่งหมายที่จะวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักเสขิยวัตร ในมิติใหม่ที่กว้างขวางกว่าเดิม โดยมุ่งถอดรหัสคุณค่าทางจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ที่แฝงอยู่ในข้อปฏิบัติเหล่านั้น เพื่อนำมาบูรณาการเป็นแนวทางในการพัฒนาจริยภาพและบุคลิกภาพของพุทธบริษัทในบริบทสังคมสมัยใหม่ การศึกษานี้จะชี้ให้เห็นว่า ภายใต้ข้อปฏิบัติที่ดูเหมือนเล็กน้อยในเสขิยวัตร เช่น มารยาทในการรับประทานอาหาร หรือท่วงท่าในการเดิน คือรากฐานที่มั่นคงของการสร้างสังคมที่มีอารยธรรม ความเคารพซึ่งกันและกัน และสันติสุขที่ยั่งยืน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการกู้วิกฤตศรัทธาและวัฒนธรรมในปัจจุบัน และเปลี่ยนผ่านพุทธบริษัทจากการเป็นเพียงผู้รับนับถือศาสนาตามทะเบียนบ้านสู่การเป็นผู้ทรงคุณค่าแห่งพุทธธรรมอย่างแท้จริง

สาระสำคัญและนัยทางปรัชญาของเสขิยวัตร

1. โครงสร้างและองค์ประกอบ

เสขิยวัตร จัดเป็นส่วนหนึ่งของสิกขาบทในพระปาติโมกข์ หมวดปาจิตตีย์ ซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสิกขาบทหมวดอื่นอย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ เป็นข้อปฏิบัติที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้เพื่อเป็น ธรรมเนียม หรือมาตรฐานความประพฤติสำหรับการฝึกฝนตนเองให้มีความสง่างาม โดยมิได้มีบทลงโทษรุนแรงเหมือนอาบัติหนัก (ครุกาบัติ) แต่เน้นการสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม ประกอบด้วย 75 สิกขาบท (วิ.มหา. (ไทย) 2/576-655/649-735) ซึ่งครอบคลุมวิถีชีวิตในทุกมิติ แบ่งออกเป็น 4 หมวดหลักที่มีนัยสำคัญทางพฤติกรรมศาสตร์ ดังนี้

1) สารูป ศาสตร์แห่งการบริหารจัดการร่างกาย 26 ข้อ หมวดนี้เน้นการควบคุมบุคลิกภาพและการแสดงออกทางกายให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและกาละเทศะ ข้อปฏิบัติมิได้มีไว้เพื่อกดข่มแต่เพื่อสร้างความตื่นตัวในการเคลื่อนไหว เช่น การนุ่งห่มให้เรียบร้อยเป็นปริมณฑล ซึ่งสะท้อนถึงความเคารพต่อตนเองและผู้พบเห็น การสำรวมอินทรีย์ การทอดสายตาต่ำ ไม่มองส่ายลอกแลก เป็นการฝึกสมาธิในการเดินและการมอง ลดสิ่งเร้าทางสายตาที่อาจรบกวนจิตใจ อิริยาบถการไม่เดินแกว่งแขน โคลงศีรษะ หรือเท้าสะเอว คือการฝึกสติให้กำกับทุกการเคลื่อนไหว ลดความประมาทเลินเล่อและสร้างความรู้สึกมั่นคง สงบเย็น แก่ผู้พบเห็น

2) โภชนปฏิสังยุต ศิลปะแห่งการบริโภคด้วยปัญญา 30 ข้อ การที่หมวดนี้มีจำนวนข้อมากที่สุด สะท้อนให้เห็นวิสัยทัศน์ของพุทธศาสนาที่มองว่าอาหารคือจุดเริ่มต้นของการฝึกตนที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นกิจกรรมที่มนุษย์ทำเป็นประจำและถูกขับเคลื่อนด้วยตัณหาได้ง่ายที่สุด ข้อปฏิบัติครอบคลุมตั้งแต่ความเคารพ การรับอาหารด้วยความเอื้อเฟื้อ ไม่ดูหมิ่นอาหาร มารยาทและความงาม การไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่เกินไป ไม่เคี้ยวเสียงดัง ไม่แลบลิ้น ซึ่งเป็นมารยาทสากลที่ป้องกันความน่ารังเกียจ จิตวิทยา การไม่เพ่งเล็งอาหารของผู้อื่น เป็นการฝึกขัดเกลาสัญชาตญาณความโลภและความอิจฉา รวมถึงการรู้จักประมาณในการบริโภคเพื่อสุขภาพกายและใจ

3) ธัมมเทสนาปฏิสังยุต จริยธรรมในการถ่ายทอดความรู้ 16 ข้อ หมวดนี้เน้นเรื่องกาลเทศะแห่งปัญญาและความศักดิ์สิทธิ์ของความรู้ ผู้สอนต้องประเมินความพร้อมและท่าทีของผู้รับสารอย่างละเอียดถี่ถ้วน เช่น การเคารพธรรม ไม่แสดงธรรมแก่ผู้ที่ถืออาวุธ ผู้ที่สวมรองเท้า หรือผู้ที่นอนอยู่โดยไม่มีเหตุจำเป็น นัยสำคัญสะท้อนว่าความรู้เป็นสิ่งมีค่า การถ่ายทอดในบริบทที่ไม่เหมาะสมจะลดทอนคุณค่าของความรู้นั้นและผู้รับสารในภาวะที่ไม่เคารพย่อมไม่สามารถรองรับปัญญาได้อย่างเต็มที่

4) ปกิณกะ สุขอนามัยและนิเวศวิทยา 3 ข้อ เกี่ยวข้องกับสุขอนามัยส่วนบุคคลและสาธารณะ เช่น การไม่ขับถ่ายลงในน้ำหรือบนของเขียวสด ซึ่งแสดงถึงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ในยุคสมัยโบราณที่ล้ำหน้ากว่ากาลเวลา ป้องกันการแพร่ระบาดของโรคและรักษาทัศนียภาพ

2. นัยทางจริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์

การวิเคราะห์เชิงลึกทางพุทธปรัชญาชี้ให้เห็นว่า เสขิยวัตรมีความโดดเด่นและแตกต่างจากวินัยข้ออื่นอย่างมีนัยสำคัญ ตรงที่ไม่ได้ตัดสินคุณค่าด้วยเกณฑ์ถูกผิดหรือบาปบุญ ในเชิงปรมัตถ์เพียงอย่างเดียว แต่ใช้เกณฑ์การตัดสินทางสุนทรียศาสตร์และสังคมศาสตร์ร่วมด้วย คือ ความเหมาะสม ไม่เหมาะสม และความงาม ไม่งาม หรือที่เรียกว่า อภิสมาจาร (มารยาทอันดีงาม) ซึ่งมีนัยสำคัญดังนี้

1) สุนทรียภาพทางพฤติกรรมในฐานะสื่อแห่งศรัทธา สุชีพ ปุญญานุภาพ (2539) อธิบายว่า วินัยข้อนี้มุ่งสร้างปาสาทิกะ คือความเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น ซึ่งสอดคล้องกับหลักจิตวิทยาสังคมเรื่องความประทับใจแรกพบ มนุษย์มักตัดสินความน่าเชื่อถือจากสิ่งที่มองเห็นเป็นอันดับแรก พฤติกรรมภายนอกที่สงบงดงาม และสำรวม จึงทำหน้าที่เป็นธรรมทูตใบ้ที่ทรงพลัง สามารถโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้เกิดศรัทธา เย็นใจ และเปิดใจรับฟังหลักธรรมได้ดียิ่งกว่าคำพูดนับพันคำ

2) กลไกการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม เสขิยวัตรไม่ได้เป็นเพียงการควบคุมร่างกายแต่เป็นกุศโลบายอันแยบคายในการฝึกสติ ให้กำกับทุกอิริยาบถย่อยซึ่งเป็นการพัฒนาจากภายนอกเข้าสู่ภายใน ตามหลักกายคตาสติ ความสัมพันธ์กาย-จิต เมื่อกายสงบและถูกจัดระเบียบ จิตย่อมมีแนวโน้มที่จะสงบและประณีตตามไปด้วย (Phra Brahmagunabhorn, 2018) จากกฎสู่นิสัย การฝึกฝนเสขิยวัตรอย่างต่อเนื่องเป็นการเปลี่ยนกฎระเบียบให้กลายเป็นนิสัย และพัฒนาจนเป็นธรรมชาติของผู้ปฏิบัติ ซึ่งจะนำไปสู่ความละเอียดอ่อนทางจิตใจ ลดละความก้าวร้าว หยาบกระด้าง และเพิ่มพูนความเมตตา ความเกรงใจต่อผู้อื่นโดยอัตโนมัติ

3) เครื่องมือสร้างความสมานฉันท์ทางสังคมในระดับสังคม เสขิยวัตรทำหน้าที่เป็นภาษาสากลของการอยู่ร่วมกัน การมีมารยาทเดียวกันช่วยลดความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างทางวัฒนธรรมส่วนบุคคล และสร้างบรรยากาศของความเป็นมิตรและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญยิ่ง

การบูรณาการเสขิยวัตรเพื่อพัฒนาจริยภาพและสุนทรียภาพทางสังคม

การนำเสขิยวัตรมาประยุกต์ใช้กับพุทธบริษัทในบริบทสังคมปัจจุบัน จำเป็นต้องก้าวข้ามการตีความแบบยึดติดตัวบท สู่การตีความแบบเข้าถึงเจตนารมณ์หรือการเข้าถึงอรรถะแห่งธรรม เพื่อให้หลักธรรมสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพท่ามกลางความซับซ้อนของโลกสมัยใหม่ โดยสามารถจำแนกแนวทางการบูรณาการออกเป็น 3 มิติหลัก ดังนี้

1. มิติกายภาวนา สุนทรียภาพแห่งบุคลิกภาพในหมวดสารูป พระพุทธองค์ทรงเน้นเรื่องการสำรวมกายและการจัดระเบียบอิริยาบถอย่างละเอียด เช่น ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เดินไกวแขนไปในละแวกบ้าน หรือไม่เดินโคลงศีรษะ (วิ.มหา. (ไทย) 2/592,594-655/666,668) เมื่อนำหลักการนี้มาสังเคราะห์ใหม่สำหรับพุทธบริษัทในโลกยุคใหม่ จะพบว่าเป็นกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพแห่งสติที่ลึกซึ้งกว่าการพัฒนาบุคลิกภาพทั่วไป

1) จาก Smart สู่ Mindful & Serene ในขณะที่โลกธุรกิจและสังคมทุนนิยมมักให้คุณค่ากับบุคลิกภาพแบบ Smart ที่เน้นความรวดเร็ว ปราดเปรียว และความมั่นใจแบบก้าวร้าว เสขิยวัตรนำเสนอทางเลือกของบุคลิกภาพแบบหรือความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนฐานของความสงบ ความมั่นคงและความเย็นใจ

2) การประยุกต์ใช้ การฝึกให้พุทธบริษัทมีสติรู้ตัวในทุกการเคลื่อนไหว ไม่ว่าจะเป็นการยืน เดิน นั่ง หรือการใช้สายตา การมีภาษากายที่สุภาพ นุ่มนวล แต่แฝงด้วยพลังแห่งความสงบ จะช่วยลดภาวะความตึงเครียดในสถานที่ทำงานและสังคม การเป็นผู้นิ่งได้และเย็นเป็น ท่ามกลางวิกฤต คือคุณสมบัติของผู้นำที่แท้จริง

3) การให้เกียรติสถานที่และบุคคล การแต่งกายที่เรียบร้อยและการรู้จักกาลเทศะตามนัยแห่งเสขิยวัตร ไม่ใช่เรื่องของความล้าสมัย แต่เป็นการแสดงออกถึงการลดละอัตตาและการเคารพต่อพื้นที่สาธารณะ ในสังคมที่เน้นความเป็นปัจเจกสูง จนบางครั้งกลายเป็นความหลงตัวเองเสขิยวัตรทำหน้าที่เตือนให้เรารู้ว่าเราไม่ใช่ศูนย์กลางของจักรวาล แต่เราเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ต้องเกื้อกูลกัน

4) ผลลัพธ์ วศิน อินทสระ (2541) ระบุว่า ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีตามแนวพุทธ ย่อมเป็นผู้มีบารมีหรือเสน่ห์ดึงดูดใจที่บริสุทธิ์ สามารถครองใจคนและสร้างความร่วมมือได้โดยไม่ต้องใช้อำนาจบังคับ

2. มิติโภชนปฏิสังยุต จริยธรรมในการบริโภค

สิกขาบทที่ว่าด้วยการฉันอาหาร ซึ่งมีจำนวนมากที่สุด (30 ข้อ) เช่น ไม่ฉันทำกระพุ้งแก้มให้ตุ่ย ไม่ฉันพลางพูดพลางหรือไม่เพ่งเล็งแลดูบาตรของคนอื่น สะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับพฤติกรรมการบริโภคในฐานะตัวชี้วัดคุณภาพจิตใจและจุดเริ่มต้นของการฝึกตน

1) จากบริโภคนิยมสู่บริโภคพอเพียงและรับผิดชอบ ในยุคที่โลกเผชิญวิกฤตความมั่นคงทางอาหาร วิกฤตสิ่งแวดล้อม และปัญหาสุขภาพ (NCDs) การบูรณาการข้อนี้ต้องขยายขอบเขตสู่ความรับผิดชอบในการบริโภคซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

2) การประยุกต์ใช้ พุทธบริษัทพึงนำหลักโภชเนมัตตัญญุตา (การรู้จักประมาณในการกิน) มาใช้เพื่อต่อต้านกระแสบริโภคนิยมที่กระตุ้นให้กินทิ้งกินขวาง และการบริโภคเกินความจำเป็น เสขิยวัตรสอนให้เราเคารพในอาหาร ในฐานะปัจจัยดำรงชีวิต มิใช่เครื่องสนองกิเลส

3) สุนทรียภาพและจิตวิทยาบนโต๊ะอาหาร การมีมารยาทในการรับประทาน ไม่เคี้ยวเสียงดัง หรือไม่มูมมาม นอกจากจะเป็นสมบัติผู้ดีแล้ว ในทางจิตวิทยายังเป็นการฝึกเปลี่ยนแรงจูงใจในการกินจากตัณหา (ความอยากกินเพื่อสนองรสชาติและความเพลิดเพลิน) ให้เป็นฉันทะ (ความพอใจในการกินเพื่อประโยชน์แก่ร่างกาย) (พระไพศาล วิสาโล, 2554)

4) การเจริญสติขณะกิน (Mindful Eating) การรับประทานอย่างมีสติ เคี้ยวให้ละเอียด และรับรู้รสชาติอย่างแท้จริง ช่วยให้ระบบย่อยอาหารทำงานดีขึ้น ลดความเครียด และสร้างบรรยากาศแห่งความสุนทรีย์ในการอยู่ร่วมกันบนโต๊ะอาหาร ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและองค์กร

3. มิติวาจาและสังคม สุนทรียภาพในการสื่อสาร

หมวดธัมมเทสนาที่สอนเรื่องการรู้จักกาลเทศะในการให้ความรู้และการสื่อสาร เช่น ไม่แสดงธรรมแก่ผู้ที่ไม่แสดงความเคารพ หรือผู้ที่อยู่ในอิริยาบถที่ไม่เหมาะสม ถือเป็นรากฐานสำคัญของจริยธรรมการสื่อสารและการอยู่ร่วมกัน

1) กาลเทศะทางไซเบอร์ ในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลข่าวสารไหลบ่าและเต็มไปด้วยวาจาที่สร้างความเกลียดชังหรือข่าวปลอมเสขิยวัตรคือเครื่องมือตรวจสอบตนเองชั้นยอด

2) การประยุกต์ใช้ พุทธบริษัทพึงประยุกต์หลักการนี้สู่ความเป็นพลเมืองดิจิทัลวิถีพุทธ กล่าวคือ ก่อนจะโพสต์ แชร์ หรือ คอมเมนต์ ต้องมีการพิจารณาโดยแยบคายว่า เนื้อหานั้นเป็นจริง เป็นประโยชน์ และถูกกาลเทศะหรือไม่ การรู้จักยับยั้งชั่งใจที่จะไม่พิมพ์ข้อความด้วยอารมณ์โกรธ คือการปฏิบัติตามเสขิยวัตรในโลกเสมือนจริง

3) ศิลปะการฟังและการสื่อสารด้วยเมตตา การไม่แทรกแซงผู้อื่นในเวลาที่ไม่เหมาะสม และการเคารพความเห็นต่าง เปรียบเสมือนสิกขาบทที่ห้ามแสดงธรรมแก่ผู้ถืออาวุธ ซึ่งมีนัยว่าอย่าสื่อสารด้วยเหตุผลกับผู้ที่กำลังใช้อารมณ์เป็นอาวุธ

4) ผลลัพธ์ การรู้จักรอจังหวะที่เหมาะสมเพื่อสื่อสารด้วยเหตุผลและปัญญา (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549) และการฝึกเป็นผู้ฟังที่ดีคือการให้เกียรติคู่สนทนา ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งและสร้างสังคมอุดมปัญญาที่สมาชิกสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้อย่างสันติ ท่ามกลางความแตกต่างหลากหลาย

สรุป

จากการสังเคราะห์และวิเคราะห์องค์ความรู้ทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า เสขิยวัตรจารีตประเพณีหรือกฎระเบียบโบราณที่มุ่งจำกัดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล และเป็นเรื่องของมารยาทสังคมที่ฉาบฉวย เพื่อการเข้าสังคมดังที่คนทั่วไปมักเข้าใจผิด แต่แท้จริงแล้ว เสขิยวัตรคือ นวัตกรรมทางพฤติกรรมศาสตร์ที่ทรงคุณค่าข้ามกาลเวลาซึ่งพระพุทธองค์ทรงออกแบบมาอย่างแยบคายเพื่อทำหน้าที่เป็นวิศวกรรมทางสังคมในระดับฐานราก โดยใช้กลไกการฝึกฝนทางกายภาพเป็นอุบายในการพัฒนาจิตวิญญาณ

กระบวนการทำงานของเสขิยวัตรมุ่งเน้นการขัดเกลาพุทธบริษัทให้ยกระดับจากภาวะธรรมชาติของการเป็นเพียงสัตว์สังคมที่มักถูกขับเคลื่อนและตอบสนองสิ่งเร้าด้วยสัญชาตญาณดิบแห่งการเอาตัวรอด ความโลภ และความเห็นแก่ตัว ให้ก้าวข้ามไปสู่การเป็นอารยชน หรือมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความสมดุลบูรณาการระหว่างความงามภายนอก (สุนทรียภาพ) อันเกิดจากการสำรวมระวังในอิริยาบถที่สง่างามนุ่มนวล และน่าเลื่อมใส กับความดีภายใน (จริยภาพ) อันเกิดจากสติปัญญาที่กำกับใจให้ละเอียดอ่อน รู้จักยับยั้งชั่งใจ และเปี่ยมด้วยเมตตาธรรม

ดังนั้น การบูรณาการหลักธรรมนี้สู่การปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตประจำวันของพุทธบริษัท ทั้งในระดับปัจเจกและองค์กร ย่อมส่งผลให้เกิดพลังแห่ง การเปลี่ยนผ่านทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญและเป็นรูปธรรม กล่าวคือ จะช่วยเปลี่ยนสังคมจากสภาพที่หยาบกระด้าง แก่งแย่งชิงดี และมุ่งเน้นวัตถุไปสู่สังคมที่มีความละเอียดอ่อน เกื้อกูล และเปี่ยมด้วยปัญญา การฟื้นฟูและประยุกต์ใช้เสขิยวัตรจึงไม่ใช่การย้อนยุคที่ล้าหลัง แต่เป็นการวางรากฐานทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณที่มั่นคงที่สุด เพื่อรองรับการพัฒนาที่ยั่งยืนและสร้างสันติสุขที่แท้จริงให้เกิดขึ้นท่ามกลางความผันผวนของโลกยุคใหม่

องค์ความรู้

ประเด็นสำคัญที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ สามารถนำมาอภิปรายเพื่อขยายผลสู่การปฏิบัติและการศึกษาวิจัยเชิงลึกต่อไปได้ 3 ประการสำคัญ ดังนี้:

1. เสขิยวัตรในฐานะเครื่องมือพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระบวนทัศน์ที่เหนือกว่า Maslow ในขณะที่ทฤษฎีจิตวิทยากระแสหลักอย่างลำดับขั้นความต้องการของ Abraham Maslow (Hierarchy of Needs) มุ่งเน้นเป้าหมายสูงสุดคือ การตระหนักรู้ในศักยภาพตนเองซึ่งในบริบทสังคมตะวันตกมักถูกตีความไปในทิศทางของการเติมเต็มตัวตน และการตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล แต่ในทางพุทธปรัชญา เสขิยวัตรนำเสนอโมเดลการพัฒนามนุษย์ที่ก้าวล้ำไปสู่การก้าวข้ามตัวตนหรือ การลดละตัวตนผ่านกระบวนการทางกายภาพที่เป็นรูปธรรม จิตวิทยาแห่งการเคลื่อนไหว การฝึกระวังอิริยาบถ การไม่เคี้ยวเสียงดัง หรือการไม่เดินแกว่งแขน มิใช่เป็นเพียงเรื่องของความสวยงามภายนอก แต่คืออุบายอันแยบคายในการฝึกให้จิตใจคลายความยึดมั่นถือมั่นและความก้าวร้าว เมื่อกายลดความแข็งกร้าวและเคลื่อนไหวด้วยจังหวะที่สงบ จิตย่อมได้รับสัญญาณความสงบนั้นและลดความกระด้างลงโดยธรรมชาติ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546) นี่คือหัวใจ

ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วิถีพุทธที่สามารถสร้างคนเก่งให้เป็นคนดีและคนงามไปพร้อมกัน ซึ่งเป็นทักษะด้านอารมณ์และสังคมขั้นสูงที่ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ไม่สามารถเลียนแบบหรือทดแทนได้ในโลกอนาคต

2. จากการสอนกฎระเบียบสู่การออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ ในระบบการศึกษาสมัยใหม่ สถาบันการศึกษาและองค์กรต่างๆ ควรพิจารณาปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการถ่ายทอดเสขิยวัตร จากเดิมที่เน้นการท่องจำกฎข้อห้าม ซึ่งมักสร้างความรู้สึกต่อต้าน มาเป็นการบูรณาการลงในหลักสูตรพลเมืองศึกษาผ่านกระบวนการการเรียนรู้เชิงรุก และการออกแบบประสบการณ์ หลักสูตรผู้นำและมารยาทสากลวิถีพุทธควรมีการประยุกต์เสขิยวัตรให้เป็นหลักสูตรฝึกอบรมที่ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทโลก เช่น หลักสูตร Mindful Leadership หรือ Global Etiquette based on Buddhist Wisdom โดยเน้นการฝึกปฏิบัติจริงในสถานการณ์จำลอง เพื่อปลูกฝังค่านิยมเรื่องมารยาททางสังคม การเคารพสิทธิผู้อื่น และการเคารพพื้นที่สาธารณะให้หยั่งรากลึกในจิตสำนึกเยาวชน การกระทำเช่นนี้จะเป็นการแก้ปัญหาสังคมที่ต้นเหตุและสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพตามระบอบประชาธิปไตยที่รู้จักหน้าที่ควบคู่กับสิทธิ

3. เสขิยวัตรในฐานะทุนทางสังคมและอำนาจละมุนของชาติ ในระดับมหภาคและเศรษฐศาสตร์สังคม วัฒนธรรมความอ่อนน้อมถ่อมตน การไหว้ รอยยิ้ม และการมีสัมมาคารวะ ซึ่งมีรากฐานพัฒนามาจากหลักเสขิยวัตร ถือเป็นทุนทางสังคมที่มีมูลค่ามหาศาล เพราะเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในสังคม ลดความขัดแย้ง และลดต้นทุนธุรกรรมทางสังคมในการติดต่อสื่อสารและการทำธุรกิจ ยุทธศาสตร์วัฒนธรรม การรื้อฟื้นและส่งเสริมค่านิยมจริยศิลป์ เหล่านี้ให้กลับมาเข้มแข็ง ไม่เพียงแต่ช่วยจรรโลงสังคมภายในประเทศให้สงบสุข แต่ยังสามารถยกระดับเป็น Soft Power ทางวัฒนธรรมที่สำคัญของไทยในเวทีโลก การมีอัตลักษณ์ของพลเมืองที่งดงามด้วยกิริยาวาจา เป็นสินทรัพย์ที่สร้างความประทับใจ ดึงดูดนักท่องเที่ยว และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับประเทศ ซึ่งเป็นจุดแข็งที่ยากจะลอกเลียนแบบ การส่งเสริมเสขิยวัตรจึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสร้างชาติที่ยั่งยืนทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจ

เอกสารอ้างอิง

พระไพศาล วิสาโล. (2554). *วิถีชาวพุทธ: คู่มือการดำเนินชีวิตสำหรับคนรุ่นใหม่.* กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2558). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. (พิมพ์ครั้งที่ 42). กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). *การพัฒนาที่ยั่งยืน.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). (เล่มที่ 1, 2, 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*

วศิน อินทสระ. (2541). *หลักธรรมสำหรับผู้บริหาร*. กรุงเทพฯ: ธรรมดา.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2545). *วินัยมุข เล่ม 1 (หลักสูตรนักธรรมชั้นตรี).* กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน.* กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

Phra Brahmagunabhorn (P. A. Payutto). (2018). *Dictionary of Buddhism*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press..

Buddhist Psychology in the Digital Age

Pracha Sangthongsuk[1], Thanad Chaiyaphan[2]

[1-2]Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author Email: Pracha.sang@mcu.ac.th

Received 2 May 2024; Revised 30 May 2024; Accepted 16 June 2024

****

วารสาร
บาลีเถรวาทปริทรรศน์
Pāli–Theravāda Review Journal (PTRJ) ISSN : 3088-3148 (Online)

Buddhist Psychology in the Digital Age

Pracha Sangthongsuk Thanad Chaiyaphan

Abstract

This article aims to examine and present the application of Buddhist psychology principles in the digital age to assist individuals in coping with psychological and emotional challenges arising from the use of technology and social media. By employing Buddhist concepts such as mindfulness, detachment, and contentment, people can become more aware of their thoughts and emotions in the present moment and reduce attachment to impermanent phenomena. The article emphasizes the importance of mindful technology use and discovering inner happiness amidst the complexities of the digital world, ultimately seeking to create mental equilibrium and lead to a more meaningful and valuable life in this rapidly changing era.

Keywords: Psychology; Buddhist Psychology; Digital Age

INTRODUCTION

In the digital age, where technology plays a crucial role in the daily lives of people worldwide, connecting with information and others through the internet and social media has become inevitable. While technology brings convenience and new opportunities, it also gives rise to various psychological and emotional issues, such as stress, anxiety, loneliness, and a sense of meaninglessness in life (Twenge & Campbell, 2019). Applying Buddhist psychological principles to address these issues provides a pathway for people to discover inner happiness and peace amidst the complexities of the digital world (Phra Brahmagunabhorn (P.A.Payutto), 2008).

The psychological problems arising from the use of technology and social media are of significant importance today, as their impact extends beyond the individual level to create changes at the societal level. For example, addiction to social media can lead to a lack of concentration and time devoted to meaningful activities, while comparing oneself to others can result in feelings of inadequacy and unhappiness, as well as high levels of depression and stress (Kross et al., 2013). Therefore, this article aims to connect Buddhist principles and concepts with social issues in the digital age, providing readers with guidance on applying Buddhist psychology to develop their minds and live mindfully in a rapidly changing world.

BUDDHIST PSYCHOLOGY IN THE DIGITAL AGE

Buddhist psychology in the digital age is a topic of great relevance and interest in contemporary society, as digital technology and social media play significant roles in people's daily lives worldwide. Applying Buddhist psychological concepts can help address the negative impacts of the digital world (Thana Nilchaikovit, 2017). Key aspects to consider include:

1. The Impact of Technology on the Mind. Analysis of how technology and social media usage affect mental health, such as the occurrence of depression, stress from social comparison, feelings of loneliness and isolation, loss of focus, and smartphone addiction (Twenge & Campbell, 2019).

2. Practicing Mindfulness in the Digital World.Approaches to practicing mindfulness and maintaining present-moment awareness while using technology, such as setting intentions before use, taking deep breaths before responding to messages or posts, and taking breaks

when feeling stressed or fatigued. The practice of the Four Foundations of Mindfulness can be effectively applied to technology use (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2003).

3. Information Management and Media Filtering. Presentation of methods for using Buddhist psychology principles to filter information received from social media, avoiding falling victim to fake news or anxiety-inducing content by employing mindfulness and wisdom to discern the truth of information (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2009).

4. Dealing with Social Comparison. Analysis of the effects of comparing oneself to others on social media and the use of Buddhist psychological principles, such as the Four Bases of Success (chanda, viriya, citta, vimamsa), to cultivate self-satisfaction and avoid negative comparisons (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2000).

5. Creating Valuable Online Relationships. Methods for building friendly and understanding online relationships based on the principles of loving-kindness and compassion in Buddhist psychology, to create a positive and supportive online community (Phra Paisal Visalo, 2014).

6. Coping with Stress and Digital Media Addiction. Application of Buddhist psychological principles to reduce dependence on digital media and manage stress or pressure arising from excessive technology use, such as meditation practices to increase calmness and mental control (Germer et al., 2013).

7. Balancing Online and Offline Life. Approaches to living a balanced life without allowing technology to dominate, following the Middle Way principle in Buddhism, to enjoy technology efficiently without losing happiness in real life (Buddhadasa Bhikkhu, 2006).

Buddhist psychology offers methods to address these issues by emphasizing mindfulness training, detachment from attachments, wisdom development, and creating meaning in life. These concepts help people not only manage arising problems but also lead to mental development and sustainable happiness. This is why studying Buddhist psychology in the digital age is of great importance in the present day.

ANALYSIS OF THE IMPACT TECHNOLOGY AND SOCIAL MEDIA ON HUMAM PSYCHOLOGY AND HAPPINESS

Technology and social media play significant roles in people's daily lives in the present era. While they offer numerous benefits in connecting people and facilitating rapid access to information, they also have negative impacts on human psychology and happiness. The analysis can be summarized as follows:

1. Social Comparison: Social media platforms create an environment where people often compare themselves to others' lives, potentially leading to feelings of inferiority, dissatisfaction with oneself, and a sense of worthlessness. These comparisons can result in stress, anxiety, and depression, especially among adolescents who are sensitive to others' opinions (Vogel et al., 2014).

2. Addiction: Excessive use of smartphones and social media can lead to addiction, causing users to spend considerable time scrolling through screens and finding it difficult to stop. The effects of technology addiction include reduced work efficiency, insufficient sleep, and exacerbated mental health issues such as anxiety and depression (Kuss & Griffiths, 2017).

3. Decreased Attention Span: The rapid use of technology and instant access to information can reduce people's ability to concentrate on tasks, as there is an expectation of quick results and immediate responses. This decreased attention span affects work, learning, and daily life, leading to feelings of dissatisfaction with outcomes (Firth et al., 2019).

4. Lack of Real-Life Connections: While social media helps connect people globally, it often reduces face-to-face relationships as most people spend more time communicating through screens rather than in person. This lack of real-life connections can lead to loneliness, feelings of isolation, and a lack of emotional support.

5. Impact on Mental Health and Well-Being: Continuous consumption of information from social media can lead to stress and depression, especially when exposed to negative content such as anxiety-inducing news or hostile opinions. Several studies have found that excessive use of social media is associated with increased feelings of unhappiness and life dissatisfaction (Twenge & Campbell, 2019).

6. Loss of Mindfulness and Present-Moment Awareness: Continuous use of technology can cause people to become engrossed in the digital world, neglecting to observe their surroundings or be mindful of what is happening in the present moment. This lack of

mindfulness aligns with Buddhist concepts that emphasize the importance of being present and aware. The absence of mindfulness can lead to a loss of concentration ability and emotional control in various situations, potentially affecting happiness and quality of life.

Practicing mindfulness and meditation according to Buddhist psychological approaches is an effective method to help reduce the impact of technology. This can include setting time limits for usage, creating boundaries for social media use, and regularly engaging in activities that promote relaxation and calmness.

This analysis of these impacts demonstrates that while technology and social media have many benefits, they also have negative effects that need to be carefully managed to ensure that people can live with good mental health and genuine happiness.

METHODS OF APPLYING BUDDHIST PSYCHOLOGY TO ADDRESS FEELINGS OF UNHAPPINESS AND LACK OF MEANING IN LIFE IT THE DIGITAL AGE

Applying Buddhist psychological principles to address feelings of unhappiness and lack of meaning in life in the digital age can help restore balance to the mind and discover inner happiness. Buddhist psychology offers several approaches that can be applied, such as:

1. Mindfulness Practice

Mindfulness is a process that helps us become aware of the present moment and perceive what is happening in our minds without judgment. Having mindfulness helps us deal with feelings of unhappiness by recognizing negative thoughts and emotions when they arise and choosing not to respond to them with self-criticism or attachment to suffering. Mindfulness can be practiced through meditation, observing the breath, or performing daily activities with concentration, such as walking, eating, or listening to surrounding sounds (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2003).

2. Consideration and Practice of the Four Noble Truths

Understanding "suffering" as an inherent part of life that cannot be entirely avoided is a good starting point for facing feelings of unhappiness. The Four Noble Truths include:

1) Dukkha (Suffering) - Recognizing that life naturally involves dissatisfaction and problems

2) Samudaya (Origin of Suffering) - Understanding that the cause of suffering is attachment and cravingICSD-314

3) Nirodha (Cessation of Suffering) - Realizing that suffering can be ended through letting go

4) Magga (Path to the Cessation of Suffering) - The journey to liberation through practicing the Middle Way (Eightfold Path) (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2009)

3. Practicing the Eightfold Path

The Eightfold Path is a way of life that encompasses thinking, speaking, acting, and developing the mind. It can be applied to manage feelings of unhappiness and lack of meaning, especially by considering Right View and Right Intention, which emphasize changing our perspective and attitude towards life (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2000).

4. Letting Go and Reducing Attachment

One of the key principles in Buddhism is letting go and not being attached to impermanent things. Accepting that things in life are temporary and not clinging to success or failure can help reduce feelings of unhappiness and dissatisfaction in life. This includes not being attached to images or things seen on social media, which may be mere illusions that do not reflect reality (Buddhadasa Bhikkhu, 2006).

5. Meditation for Developing Wisdom and Inner Peace

Meditation is an important tool that helps calm the mind and provides clarity in considering thoughts and emotions. Regular meditation can help us recognize and understand feelings of unhappiness and develop wisdom in finding solutions to problems (Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto), 2008).

6. Practicing Loving-Kindness and Compassion

Practicing Metta (loving-kindness) and Karuna (compassion) not only helps create positive feelings towards oneself but also opens the heart to perceive and understand the suffering of others. When we have compassion for ourselves and others, we reduce self-criticism and build meaningful and supportive relationships (Phra Paisal Visalo, 2014).

7. Developing Contentment

Practicing appreciation for what we have in life and being content with what already exists creates a positive attitude towards life and reduces unnecessary desires. Practicing contentment will help us discover true happiness from within (Thana Nilchaikovit, 2017).

8. Reconnecting with Nature and Oneself

Taking time away from digital media and returning to nature can help restore our relationship with ourselves. Spending time on outdoor activities, such as walking in a garden or listening to natural sounds, can calm the mind and make us feel more connected to real life (Bratman et al., 2015).

9. Setting Meaningful Life Goals

Setting meaningful goals that align with one's values is important in creating a sense of purpose in life. Buddhist psychology encourages positive thinking and commitment to doing things that benefit oneself and others (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 2000).

Applying these Buddhist psychological principles in the digital age will help us effectively deal with feelings of unhappiness and lack of meaning in life by emphasizing internal mental development and creating balance in life to respond to a constantly changing world.

NEW BODY OF KNOWLEDGE

The article “Buddhist Psychology in the Digital Age” presents the application of Buddhist psychology in the digital age to help people cope with the mental and emotional problems caused by using technology and social media. The article focuses on using Buddhist concepts such as mindfulness, letting go, and developing contentment with what you have to help people become aware of their current thoughts and emotions and reduce their attachment to the ephemeral.

The main knowledge from this article can be divided into the following key topics:

The Impact of Technology on the Mind Technology and social media affect the mind, such as comparing oneself to others, digital media addiction, reduced concentration, and lack of real-life relationships.

Practicing Mindfulness in the Digital World, practicing mindfulness while using technology, such as setting intentions before use, taking deep breaths before responding to messages, and taking breaks from use when feeling stressed.

Managing Information and Media Screening, Using Buddhist psychology to screen information from social media to prevent falling victim to fake news or anxiety-inducing information.

Dealing with Self-Comparison, The Four Bases of Power (Chanda, Viriya, Citta, Vimangsa) help create self-satisfaction and avoid negative comparisons.

Creating Valuable Online Relationships, creating friendly and understanding online relationships based on the principles of loving-kindness and compassion in Buddhist psychology.

Dealing with Stress and Digital Addiction: Meditation to Calm and Control the Mind Balancing the Online and Real Worlds: A Guide to Living a Balanced Life Without Technology Dominating Your Life According to the Buddhist Middle Way.

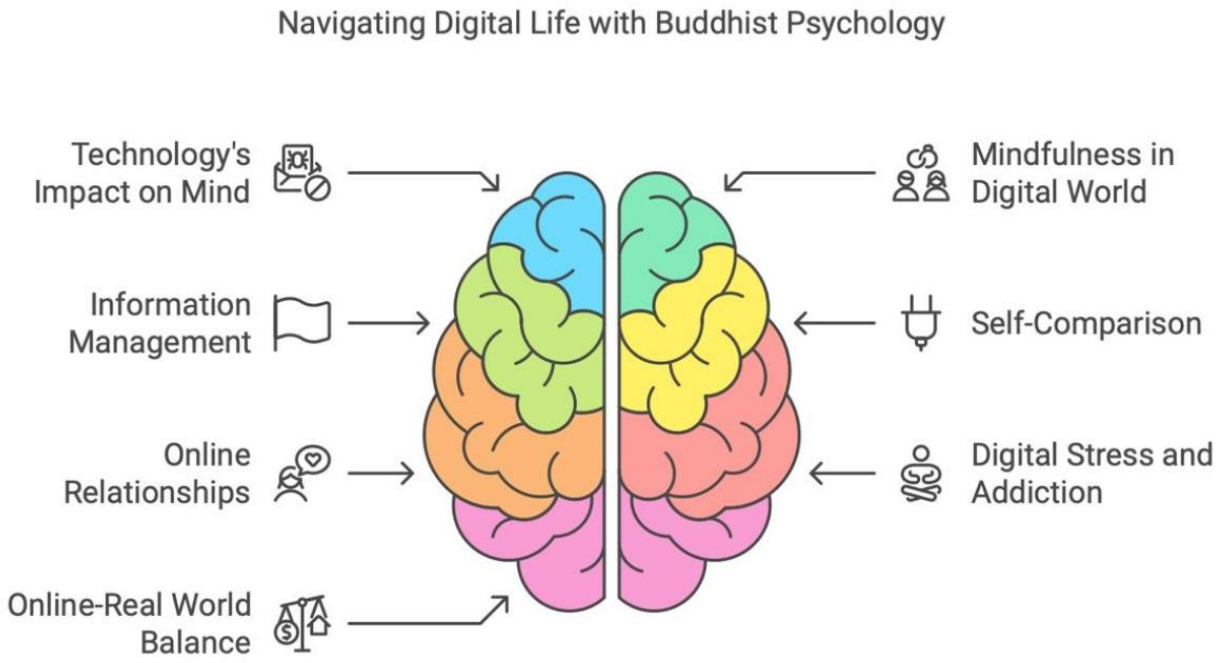

Figure 1: shows the new body of knowledge

This article focuses on developing mindfulness, concentration, wisdom, and creating meaning in life so that people can live mentally sound and truly happy lives in the digital age.

CONCLUSION

Buddhist psychology in the digital age involves applying Buddhist principles and concepts to help cope with mental challenges and problems arising from the use of technology and social media in daily life. In the digital era where we are increasingly connected through screens, applying Buddhist psychology can help create balance and good mental health. Key approaches include:

Mindfulness Practice helps us concentrate and be aware of the present moment, reducing domination by negative information or feelings of comparison with others on social media. Letting Go emphasizes reducing attachment to impermanent and uncontrollable things, helping us accept imperfections and dissatisfaction in digital life more easily. Practicing Loving-Kindness and Compassion help develop empathy for oneself and others, reducing self-criticism and building good relationships in the online world. Reducing Comparison and Contentment lessens the comparison of one's life with others on social media and cultivates satisfaction with what we have and are. Developing Meaning in Life by setting goals aligned with one's values helps life become meaningful and purposeful, not diverted by unnecessary desires in the digital world. Connecting with Nature and Being Present involves returning to nature and being present to restore relationships with oneself and reduce domination by technology.

Therefore, Buddhist psychology in the digital age creates a balance between using technology and maintaining mental health through developing mindfulness, concentration, and wisdom. It helps us find inner peace and happiness even in a rapidly changing society, allowing us to live with it happily.

REFERENCES

Bratman, G. N., Hamilton, J. P., Hahn, K. S., Daily, G. C., & Gross, J. J. (2015). Nature experience reduces rumination and subgenual prefrontal cortex activation. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(28), 8567-8572.

Buddhadasa Bhikkhu. (2006). *Impermanence*. Bangkok: Sukhapabjai. Firth, J., Torous, J.,

Stubbs, B., Firth, J. A., Steiner, G. Z., Smith, L., ... & Sarris, J. (2019). The "online brain": how the Internet may be changing our cognition. *World Psychiatry*, 18(2), 119-129.

Germer, C. K., Siegel, R. D., & Fulton, P. R. (Eds.). (2013). *Mindfulness and psychotherapy*. Guilford Press.

Kross, E., Verduyn, P., Demiralp, E., Park, J., Lee, D. S., Lin, N., ... & Ybarra, O. (2013). Facebook use predicts declines in subjective well-being in young adults. *PloS one*, 8(8), e69841.

Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2017). Social networking sites and addiction: Ten lessons learned. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(3), 311.

Nilchaikovit, T. (2017). Buddhist psychology: *Theory and application. Bangkok: Academic Dissemination Project*, Faculty of Medicine Siriraj Hospital, Mahidol University.

Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2000). *Buddha Dhamma (Original edition)*. Bangkok: Dhamma Sabha.

Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (2003). *Buddha Dhamma (Extended edition).* Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2008). *Buddha Dhamma: Revised and expanded edition*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.

Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2009). *Dictionary of Buddhism: Dhamma compilation edition*. Bangkok: Mahachulalongkornraja vidyalaya University.

Phra Paisal Visalo, P. (2014). *True happiness*. Bangkok: Buddhist Network.

Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2019). Media use is linked to lower psychological wellbeing: Evidence from three datasets. *Psychiatric Quarterly*, 90(2), 311-331.

Vogel, E. A., Rose, J. P., Roberts, L. R., & Eckles, K. (2014). Social comparison, social media, and self-esteem. *Psychology of Popular Media Culture*, 3(4), 206-222.

The Application of Buddhist Psychology to Enhance an Effective Work Environment

[1]Thanasak Pontappasarn, [2]Thanad Chaiyaphan, [3]Ponnya Nonda

[1-3]Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: pthana8911@gmail.com

Received 20 February 202ก; Revised 21 March 2024; Accepted 21 June 2024

****

บาลีเถรวาทปริทรรศน์
Pāli–Theravāda Review Journal (PTRJ) ISSN : 3088-3148 (Online)

The Application of Buddhist Psychology to Enhance an Effective Work Environment

Thanasak Pontappasarn, Thanad Chaiyaphan, Ponnya Nonda

ABSTRACT

The application of Buddhist psychology in organizations has gained increasing attention in recent times, as its principles can help foster a supportive and efficient work culture. This article presents approaches for using Buddhist psychology to create a happier and more effective organization, emphasizing mindfulness training, attentive listening, and compassionate emotional management. The use of Buddhist psychological principles such as the Four Noble Truths and the Eightfold Path helps employees find happiness in their work, resulting in increased satisfaction and improved team relationships. Additionally, it helps reduce stress and promotes effective teamwork. Although implementing Buddhist psychology in organizations presents challenges, such as changing organizational culture and potential resistance from employees, with support from management and positive awareness-building, organizations can effectively utilize Buddhist psychology. Ultimately, this article proposes Buddhist psychology as a tool for creating happy and sustainable organizations, benefiting both employees and the organization in the long term.

Keywords: Application; Buddhist Psychology; Work Environment; Effectiveness

INTRODUCTION

The work environment plays a crucial role in employees' well-being and work efficiency. Creating a positive work environment not only enhances work performance but also promotes employee happiness and job satisfaction, which affects both individual and overall organizational success (Ashkanasy & Dorris, 2017). A good work environment can promote mental health and well-being of employees, increase efficiency and teamwork, reduce employee turnover rates, and build a strong organizational culture.

Currently, organizations are seeking new ways to improve their work environments, and one concept gaining increased attention is the application of Buddhist psychology in organizations. Buddhist psychology is the study and understanding of the human mind and behavior according to Buddhist principles, focusing on self-awareness, emotional control, and wisdom development to achieve happiness and peace in life (Grabovac et al., 2011). Applying Buddhist psychological concepts in an organizational context can help develop a positive environment and sustainably increase work efficiency. Key principles of Buddhist psychology that can be applied in organizations include mindfulness training, wisdom development, and emotional regulation, which can help reduce stress, increase job satisfaction, and promote good relationships between employees (Hyland et al., 2015).

The purpose of this article is to propose approaches for applying Buddhist psychological principles in an organizational context to enhance a happy and effective work environment. This article will explain the foundations of Buddhist psychology, methods of application in organizations, benefits for organizations and employees, and challenges that may arise in implementing this concept. Additionally, the article will present case studies and examples of best practices from organizations that have successfully implemented Buddhist psychology in developing their work environments.

The study and application of Buddhist psychology in organizations is a potentially powerful approach to creating an effective work environment, promoting employee happiness, and leading to long-term organizational success (Good et al., 2016). This article aims to provide guidance for executives and those interested in applying Buddhist psychological principles to develop better work environments in their organizations.

FOUNDATIONS OF BUDDHIST PSYCHOLOGY

Buddhist Psychology is the study of the human mind according to Buddhist teachings, emphasizing understanding the nature of the mind, managing emotions, and developing wisdom to achieve inner peace and happiness (Grabovac et al., 2011). The key principles used in this study can be divided into several aspects:

1. Four Noble Truths, The Four Noble Truths are fundamental principles that explain the nature of suffering and methods to alleviate it, consisting of Dukkha is Suffering or discomfort that is part of life, such as stress, disappointment, and problems arising in work life. Samudaya is the cause of suffering, often arising from desire, attachment, and expectations. Nirodha is the cessation of suffering, or detachment from clinging to various things. Magga is the path to practice to end suffering, known as the "Eightfold Path.

2. Eightfold Path, The Eightfold Path is a practice guideline that helps develop the mind and behavior, consisting of 8 elements:

Right Understanding; Understanding the nature of suffering and the law of karma.

Right Intention; Having pure and kind intentions.

Right Speech; Speaking correctly and not harming others.

Right Action; Acting without harming and not causing suffering.

Right Livelihood; Engaging in occupations that do not conflict with moral principles.

Right Effort; Striving to develop virtues and reduce negative qualities.

Right Mindfulness; Being aware of one's actions and thoughts.

Right Concentration; Practicing meditation to achieve calmness and focus.

3. Mindfulness, Mindfulness is a key principle emphasizing awareness and being present in the moment. It helps us recognize our thoughts, emotions, and actions, allowing us to handle situations more rationally and carefully.

4. Dependent Origination, Dependent Origination is a principle explaining the interconnection of cause and effect in the process of things arising in life. When we understand the mechanism of the arising of suffering and happiness, we can more easily let go and reduce attachment.

5. Emotional Regulation, Practicing emotional control according to Buddhist psychology helps us better manage anger, stress, and fear by considering and being aware of our emotions.

6. Wisdom Development, Wisdom in Buddhist psychology is not just knowledge but understanding the nature of life and seeing reality as it is. Developing wisdom helps us make better decisions in work and personal life.

These principles can be effectively applied to manage life and work. Practicing mindfulness and understanding the nature of emotions help us better control ourselves and have more focused concentration at work. These foundations of Buddhist psychology are effective approaches to enhancing happiness, peace, and efficiency in work, which can be used to sustainably develop organizations and personal life.

APPLICATION IN LIFE AND ORGANIZATIONS

These fundamental principles can be applied in daily life and in organizational contexts. For example, using mindfulness at work to increase concentration and reduce stress, using the Eightfold Path as a guideline for developing virtues in the workplace, and understanding Dependent Origination to see the interconnection of cause and effect in decision-making and problem-solving in organizations. Understanding the basic principles of Buddhist psychology helps us achieve inner peace and develop good relationships with others, making the organizational environment happier and more creative.

Understanding the mind and its workings according to Buddhist principles is at the heart of Buddhist psychology. This approach focuses on understanding the nature of the mind, self-awareness, and emotional control, viewing the human mind as capable of development and change through training and Buddhist practice, leading to peace, happiness, and wisdom in life, guided by mindfulness and concentration. Mindfulness is the ability to perceive and be aware of our thoughts and emotions in the present moment. It helps us observe feelings and reactions occurring in our minds without being controlled by those emotions. Concentration is the practice of training the mind to be stable and focused, helping the mind concentrate and work efficiently without being dominated by emotions and scattered thoughts.

Emotional Regulation, Emotional control according to Buddhist principles involves recognizing and accepting one's emotions without being dominated by them. Mindfulness training helps us let go of anger, fear, or stress more easily. This principle helps develop the

ability to respond to various situations rationally and carefully instead of reacting with intense emotions.

Developing the Mind with Wisdom: Wisdom in Buddhist psychology is knowing the nature of things as they truly are and seeing impermanence, suffering, and non -self. Developing wisdom enables us to understand the causes and effects of our actions and make better decisions. Developing wisdom through learning and practicing dharma helps us deal with problems and obstacles in life efficiently and calmly.

Thus, understanding the mind and its workings according to Buddhist principles emphasizes the impermanent nature of the mind and the ability to control emotions and develop wisdom through mindfulness and concentration practice. Understanding and practicing these Buddhist principles helps achieve peace, happiness, and mental growth, which can be sustainably applied in daily life and organizational work.

APPLICATION OF BUDDHIST PSYCHOLOGY IN ORGANIZATIONS

Applying Buddhist psychology in organizations is an approach that can help develop organizations to be happier and more efficient workplaces (Good et al., 2016). By using Buddhist principles in managing emotions, decision-making, and developing relationships within the organization, it can lead to improved organizational culture and increased employee well-being. These principles include mindfulness training, wisdom development, and living according to the Eightfold Path.

1. Mindfulness Training in Organizations

Increasing Concentration and Work Efficiency: Mindfulness training helps employees concentrate on their work, reducing errors and stress. Mindfulness allows us to focus on the task at hand and deal with challenges more effectively. Managing Stress and Conflict: Being mindful of thoughts and emotions helps employees better control anger, stress, and job dissatisfaction, leading to reduced conflicts within teams and smoother collaboration.

2. Wisdom Development in Decision-Making

Using Wisdom in Problem-Solving: Buddhist psychology teaches seeing reality as it is, without attachment to biased thoughts or unreasonable desires. Using wisdom in decision making helps employees and executives analyze situations and choose appropriate and effective solutions. Learning from Failure: Organizations can apply the concept of

impermanence to learn from failures and improve new work approaches. Understanding that success and failure
are impermanent makes it easier to accept change.

3. Implementing the Eightfold Path in Organizational Culture

Right Speech: Honest and kind communication in organizations helps create a positive atmosphere and increases confidence among employees. Using constructive words and not harming others helps reduce conflicts and increase collaboration. Right Intention and Right Action: Having good intentions in work and acting with integrity helps build trust and transparency within the organization, making employees feel valued and committed to organizational goals. Right Mindfulness: Being self-aware and working with concentration helps employees work more efficiently and reduce errors in their work.

4. Emotional Management

Understanding and managing emotions according to Buddhist psychology helps employees better control themselves in stressful and conflicting situations. Training to be mindful when negative emotions arise helps us deal with situations rationally and calmly. Developing a non-attached mind or empty mind helps reduce feelings of anger, stress, and inappropriate emotional responses, leading to better relationships and more effective collaboration.

5. Creating a Happy and Peaceful Organizational Culture

Creating an organizational culture that emphasizes happiness and inner peace of employees is important in enhancing both physical and mental well-being. Implementing principles such as loving-kindness and helping others in the organization creates an atmosphere conducive to cooperation and mutual support.

Applying Buddhist psychology in organizations is about using Buddhist principles to enhance peace and happiness in employees' minds and to develop work efficiency. Mindfulness training, wisdom development, and using the Eightfold Path help create changes at individual and group levels, leading to the creation of a sustainably happy and efficient organizational culture.

METHODS OF IMPLEMENTING LOVING-KINDNESS AND COMPASSION IN WORK CULTURE

Promoting Warm and Constructive Communication: Using polite words and encouraging colleagues when they face problems or challenges at work. Promoting communication that focuses on understanding and supporting each other will help reduce conflicts and build good relationships. Active listening is another method that helps us empathize with others and respond appropriately to their needs.

Creating an Atmosphere of Trust: When team members feel supported and understood by colleagues and management, feelings of trust and cooperation increase, which is an important foundation for building an effective team. Trust arising from loving-kindness and compassion makes employees dare to share problems and mistakes to receive help and solve problems together creatively.

Providing Help Without Expecting Rewards: Providing support and assistance without expecting anything in return demonstrates loving-kindness and compassion towards colleagues. This creates a work atmosphere full of sharing and generosity. Such actions make employees feel they are part of a collaborative and meaningful team, creating a sense of value and increasing organizational commitment.

Accepting Differences and Forgiveness: Loving-kindness and compassion teach us to understand and accept individual differences, respecting the thoughts, feelings, and attitudes of colleagues that may differ from our own. Forgiveness when mistakes occur at work demonstrates compassion and understanding that everyone can make mistakes. Forgiveness helps reduce conflict creation and increases team harmony.

Benefits of Using Loving-kindness and Compassion in the Workplace Increased Employee Engagement: When employees feel that the organization cares and values them, their engagement and dedication to work increase. Reduced Stress and Conflict, A work atmosphere full of loving-kindness and compassion helps reduce stress and conflicts within the team, allowing employees to work comfortably and efficiently. Increased Creativity and Problem-Solving, when employees feel supported and understood, they are more willing to express new ideas and collaborate creatively to find solutions.

Emotional management using the principles of loving-kindness and compassion in the workplace is a method that helps create a supportive and empathetic work culture. It

helps employees be happy, trust each other, and work together efficiently. Implementing lovingkindness and compassion in communication, mutual assistance, and accepting differences helps create a work atmosphere conducive to sustainable development and growth at both individual and organizational levels.

BENEFITS AND CHALLENGES IN APPLYING BUDDHIST PSYCHOLOGY IN ORGANIAZTIONS

Applying Buddhist psychology in organizations can bring numerous benefits, but organizations also face challenges (Purser & Milillo, 2015). Below is a summary of the benefits and challenges of using Buddhist psychology in organizations.

Benefits of using Buddhist psychology in organizations include;

1. Increased Happiness and Job Satisfaction: Mindfulness training and practicing lovingkindness at work help employees feel happier, resulting in increased job satisfaction.

2. Strengthening Good Relationships in Teams, Using Buddhist psychological principles helps promote understanding and empathy among employees, creating a supportive atmosphere and good relationships in teams.

3. Reducing Stress and Anxiety, Mindfulness training helps reduce stress and anxiety at work, allowing employees to work with more concentration and efficiency.

4. Promoting Teamwork, the principles of loving-kindness and compassion encourage employees to cooperate and help each other, helping to build strong and effective teams.

5. Increasing Creativity, Meditation and open-mindedness can help increase creativity at work by making employees more willing to share opinions and propose new ideas. Challenges in using Buddhist psychology in organizations;

6. Changing Organizational Culture, Implementing Buddhist psychology requires changes in organizational culture, which may take time and effort to create awareness and understanding of these principles.

7. Resistance from Employees, some employees may resist this concept, especially if they are unfamiliar with Buddhist psychological principles or if they view mindfulness or meditation as irrelevant to work.

8. Lack of Knowledge and Skills, Organizations may face a lack of knowledge and skills in implementing Buddhist psychological principles, which may affect the success of implementation.

9. Difficulty in Measuring Results, Evaluating the impact of using Buddhist psychology in organizations may be challenging, as many benefits may not be clearly measurable in quantitative terms.

10. Support from Management, Implementing Buddhist psychology requires support from top management. Without serious support, the implementation may not be successful.

It can be seen that using Buddhist psychology in organizations can bring many benefits, such as happiness at work, good team relationships, and stress reduction. However, organizations must face challenges in changing culture, resistance from employees, and lack of knowledge in implementing these concepts. Creating awareness and support from management is crucial to help organizations effectively use Buddhist psychology.

NEW BODY OF KNOWLEDGE

The article The Application of Buddhist Psychology to Enhance an Effective Work Environment the extracted knowledge can be outlined as follows:

1. Foundations of Buddhist Psychology

The Four Noble Truths - Understanding suffering (Dukkha), the cause of suffering (Samudaya), the cessation of suffering (Nirodha), and the path to end suffering (Magga). The Eightfold Path: A guide to developing the mind and behavior, emphasizing right understanding, right intention, right speech, right action, right livelihood, right effort, right mindfulness, and right concentration. Mindfulness and Concentration: Practicing mindfulness helps to understand one's thoughts, emotions, and actions, which is fundamental in emotional regulation and mindful decision-making.

2. Application in Organizations

Mindfulness Training Enhances work focus, reduces stress, and improves work efficiency. Wisdom Development Used in decision-making and problem-solving within organizations to analyze situations logically and with clear judgment. Emotional Regulation Practicing emotional control based on Buddhist psychology to manage stress and conflicts in the workplace effectively.

3. Benefits of Applying Buddhist Psychology in Organizations

1) Increases employee happiness and job satisfaction.

2) Promotes positive team relationships and reduces conflicts.

3) Enhances creativity and problem-solving capabilities within teams.

4. Challenges in Implementing Buddhist Psychology in Organizations

1) Requires time and effort to transform organizational culture.

2) May face resistance from employees unfamiliar with Buddhist psychological principles.

3) Lack of knowledge and skills in applying these principles in the organizational context.

5. Support from Management: Strong support from top management is crucial to ensure the sustainable implementation of Buddhist psychology in organizations.

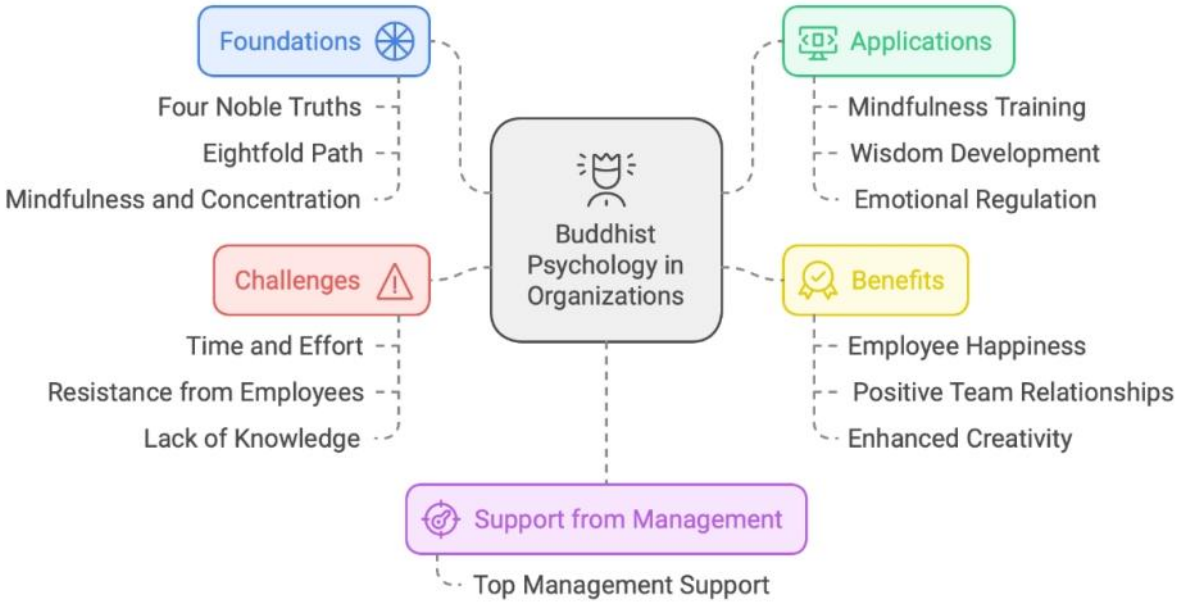

Figure 1: shows the new body of knowledge

This knowledge can be utilized to develop a workplace culture that fosters happiness, peace, and work efficiency in a sustainable manner.

CONCLUSION

The application of Buddhist psychology in organizations is highly important and beneficial, focusing on creating a supportive and efficient work environment. The following is an overview of applying Buddhist psychology in organizations:

1. Key concepts of Buddhist psychology

- Four Noble Truths Understanding suffering and its causes, as well as finding solutions to create happiness.

- Dependent Origination Understanding the relationship between cause and effect in all situations.

- Eightfold Path Living a moral life, including right view, right intention, right speech, and right action.

2. Benefits of implementing Buddhist psychology

- Increase happiness and satisfaction Promote employee happiness at work.

- Build good relationships Enhance understanding and empathy within teams.

- Reduce stress Help manage stress and increase concentration.

- Promote teamwork Create a supportive work atmosphere.

- Increase creativity Provide opportunities for employees to express creative ideas.

3. Practices that can be implemented

- Mindfulness training: Organize mindfulness activities at work, such as meditation and attentive listening.

- Promote compassionate and empathetic communication.

- Emotional management: Teach mindful emotional management skills.

4. Potential challenges

- Changing organizational culture: Requires time and effort.

- Resistance from employees: Some employees may not see the importance of this concept.

- Lack of knowledge and skills: Organizations may face challenges in implementation.

- Difficulty in measuring results: May not be able to clearly measure impacts.

In conclusion, applying Buddhist psychology in organizations can create numerous benefits in the workplace by enhancing happiness, good relationships, and work efficiency. However, organizations may face challenges in changing organizational culture. Creating

awareness and support from management is necessary to succeed in long-term implementation.

REFERENCES

Ashkanasy, N. M., & Dorris, A. D. (2017). Emotions in the workplace. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 4, 67-90.

Good, D. J., Lyddy, C. J., Glomb, T. M., Bono, J. E., Brown, K. W., Duffy, M. K., ... & Lazar, S. W. (2016). Contemplating mindfulness at work: An integrative review. *Journal of Management*, 42(1), 114-142.

Grabovac, A. D., Lau, M. A., & Willett, B. R. (2011). Mechanisms of mindfulness: A Buddhist psychological model. *Mindfulness*, 2(3), 154-166.

Hyland, P. K., Lee, R. A., & Mills, M. J. (2015). Mindfulness at work: A new approach to improving individual and organizational performance. *Industrial and Organizational Psychology*, 8(4), 576-602.

Purser, R. E., & Milillo, J. (2015). Mindfulness revisited: A Buddhist-based conceptualization. *Journal of Management Inquiry,* 24(1), 3-24.

.

หลวงปู่สรวง เทวดาเล่นดิน: บทบาทจริงและบทบาทตามความคาดหวัง ในสังคมอีสานใต้ร่วมสมัย

Luang Pu Suang, the Earth-Playing Angel: The Real Role and the Expected Role in Contemporary Southern Isaan Society

มานพ นักการเรียน[1], พระมหาวีระชาติ ปิยวณฺโณ (โปธา)[2], บานชื่น นักการเรียน[3]

Manop Nakkanrian[1], Phramaha Weerachat Piyawannano (Potha)[2], Banchuen Nakkanrian[3]

[1-3]มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

[1-3]Mahamakut Buddhist University, Sirindhorn Rajavidyalaya Campus, Thailand.

Corresponding Author E-mail: mnakkarreiyn@gmail.com

Received 14 April 2024; Revised 24 May 2024; Accepted 20 June 2024

****

บาลีเถรวาทปริทรรศน์
Pāli–Theravāda Review Journal (PTRJ) ISSN : 3088-3148 (Online)

หลวงปู่สรวง เทวดาเล่นดิน: บทบาทจริงและบทบาทตามความคาดหวังในสังคมอีสานใต้ร่วมสมัย

มานพ นักการเรียน, พระมหาวีระชาติ ปิยวณฺโณ (โปธา),
บานชื่น นักการเรียน

บทคัดย่อ

หลวงปู่สรวงเป็นพระภิกษุชาวกัมพูชา เกิดในครอบครัวเกษตรกรรมที่หมู่บ้านกุเลนเจิง อำเภอกุเลน จังหวัดพระวิหาร ประเทศกัมพูชา และเข้ามาพำนักในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2496 บริเวณเทือกเขาพนมดงรักตามแนวชายแดนไทย–กัมพูชา ชาวบ้านยกย่องท่านว่าเป็นผู้ทรงศีลมีคุณวิเศษ เรียกว่า “ลูกตาเบ๊าะ” หมายถึงพระดาบสในถ้ำเขา และต่อมาบวชเป็นพระภิกษุโดยสมบูรณ์ตามพระวินัย

บทบาทของหลวงปู่สรวงต่อสังคมอีสานใต้มี 2 ลักษณะ คือ บทบาทตามหลักพระศาสนาในการพัฒนาปัญญา คุณธรรม และเกื้อกูลสังคม และบทบาทตามความคาดหวังของสังคมและศิษย์ที่มุ่งการอนุเคราะห์ในสถานการณ์พิเศษ สะท้อนพลวัตของพระภิกษุระหว่างกรอบพระธรรมวินัยกับความต้องการของสังคม ซึ่งนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ศรัทธา

คำสำคัญ: หลวงปู่สรวง; บทบาทตามหลักพระศาสนา; บทบาทตามความคาดหวังของสังคมและศิษย์; คุณภาพชีวิต; สังคมอีสานใต้ร่วมสมัย

บาลีเถรวาทปริทรรศน์
Pāli–Theravāda Review Journal (PTRJ) ISSN : 3088-3148 (Online)

Luang Pu Suang, the Earth-Playing Angel: The Real Role and the Expected Role in Contemporary Southern Isaan Society

Manop Nakkanrian, Phramaha Weerachat Piyawannano (Potha),
Banchuen Nakkanrian

Abstract

Luang Pu Suang was a Cambodian Buddhist monk born into a farming family in Kulen Cheng village, Kulen District, Preah Vihear Province, Cambodia. He settled in Thailand in 1953, residing in the Phanom Dong Rak mountain range along the Thai-Cambodian border. Villagers revered him as a virtuous and spiritually gifted individual, calling him “Luk Ta Be”, meaning “the hermit in the mountain cave”. He later became a full-fledged Buddhist monk according to Buddhist precepts.

Luang Pu Suang's role in Southern Isaan society is twofold: firstly, his role according to Buddhist principles in developing wisdom, morality, and contributing to society; and secondly, his role as expected by society and his disciples, focused on providing assistance in special circumstances. This reflects the dynamic of Buddhist monks between the framework of Buddhist doctrine and the needs of society, leading to an improvement in the quality of life for their followers.

Keywords: Luang Pu Suang; Role according to Buddhist principles; Role as expected by society and disciples; Quality of life; Contemporary Southern Isaan society

บทนำ

หลวงปู่สรวง เทวดาเล่นดิน เป็นพระภิกษุชาวกัมพูชาที่เข้ามาพำนักอยู่ในประเทศไทยเป็นเวลานาน ประวัติของท่านปรากฏส่วนใหญ่ในลักษณะของเรื่องเล่าเชิงตำนาน เช่น การกล่าวว่าท่านเป็นเชื้อพระวงศ์ รวมทั้งวิถีชีวิตและการแต่งกายที่แตกต่างจากพระภิกษุทั่วไป กล่าวคือ บางครั้งท่านห่มจีวรตามสมณเพศ บางครั้งนุ่งผ้าขาว นุ่งลายทหาร หรือผ้าลายแบบชาวบ้าน ทำให้เกิดการตีความที่หลากหลายว่า แท้จริงแล้ว ท่านเป็นพระภิกษุ ฆราวาส ดาบส หรือเป็นพระภิกษุสายเหนือโลกที่ไม่อยู่ภายใต้กรอบพระวินัยบัญญัติโดยทั่วไป (สุธน ศรีหิรัญ, 2556)

บทบาทของหลวงปู่สรวงที่ปรากฏผ่านพฤติกรรมและการแสดงออก มักถูกนำเสนอในลักษณะเหนือสามัญวิสัยเกินกว่าความคาดหมายของปุถุชน เช่น การเดินตากฝนโดยไม่เปียก การดำน้ำเป็นเวลานาน การล่องหนหายตัว การย่นย่อระยะทาง และการรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้หายได้อย่างน่าอัศจรรย์ (ดำรงธรรม, 2556: 8) การนำเสนอในลักษณะดังกล่าวทำให้ภาพของหลวงปู่สรวงถูกมองผ่านกรอบความศักดิ์สิทธิ์มากกว่าการมองเห็นประวัติและบทบาทที่เป็นจริงซึ่งสามารถจับต้องและเข้าถึงได้ในเชิงสังคม

การศึกษาประวัติและบทบาทของหลวงปู่สรวง เทวดาเล่นดิน ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง หรือที่เรียกว่า “อีสานใต้” ซึ่งประกอบด้วย 5 จังหวัด ได้แก่ บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และนครราชสีมา ในช่วงเวลาร่วมสมัยกับท่านระหว่าง พ.ศ. 2496–2543 จึงมุ่งเน้นการค้นหาข้อเท็จจริงจากเอกสารและการลงพื้นที่ภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์บุคคลร่วมสมัยและสานุศิษย์ในยุคหลัง เพื่อให้เห็นหลวงปู่สรวงในฐานะบุคคลธรรมดาที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว

ทั้งนี้ บทบาทของหลวงปู่สรวงมิได้จำกัดเพียงฐานะนักบวชหรือผู้ทรงศีลเท่านั้น หากยังรวมถึงบทบาทที่สังคมและสานุศิษย์ได้กำหนดความคาดหวังต่อท่าน ทั้งในช่วงที่ท่านยังมีชีวิตอยู่และภายหลังมรณภาพแล้ว โดยแก่นสำคัญของบทบาทดังกล่าวคือจิตที่เปี่ยมด้วยเมตตากรุณาต่อศิษย์ และการมุ่งให้ศิษย์พึ่งตนเองเป็นหลัก ดังปรากฏในถ้อยคำของท่านว่า “นะเกิ้ล โมกาย” หมายถึง “อยากได้ ต้องทำเอง” ซึ่งสะท้อนแนวคิดการพัฒนามนุษย์ผ่านการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองมากกว่าการพึ่งพาความศักดิ์สิทธิ์เพียงอย่างเดียว

ชีวประวัติของหลวงปู่สรวง เทวดาเล่นดิน

ชีวประวัติของหลวงปู่สรวง หรือที่ชาวบ้านเรียกขานว่า “เทวดาเล่นดิน” เป็นเรื่องราวที่เต็มไปด้วยความลึกลับและอัศจรรย์ เนื่องจากท่านเป็นพระผู้พูดน้อยและแทบไม่เคยเปิดเผยประวัติส่วนตัว จึงไม่มีใครทราบอายุหรือที่มาที่แท้จริงได้อย่างชัดเจน เรื่องราวเกี่ยวกับท่านส่วนใหญ่สืบทอดผ่านคำบอกเล่าของผู้ที่เคยพบเห็นและได้รับความเมตตา ความลี้ลับนี้เองที่ทำให้หลวงปู่สรวงเป็นที่เคารพศรัทธาอย่างสูงในหมู่ชาวบ้านในฐานะพระผู้มีคุณวิเศษและเคร่งครัดในศีลธรรม

ตามคำบอกเล่า หลวงปู่สรวงเป็นชาวกัมพูชา เกิดบริเวณเขาพนมกุเลน จังหวัดพระวิหาร ประเทศกัมพูชา ในครอบครัวเกษตรกรรม อีกทั้งยังมีตำนานเล่าว่า ท่านอาจสืบเชื้อสายจากราชวงศ์พระเจ้าชัยวรมัน (ทิพยจักร, 2554) อย่างไรก็ตาม ข้อมูลส่วนนี้ยังอยู่ในเชิงความเชื่อมากกว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์

ในวัยเด็ก หลวงปู่มีจิตเมตตาสูง เห็นชีวิตสัตว์เป็นสิ่งมีคุณค่า จนเกิดเหตุการณ์ปล่อยสัตว์ที่ถูกเตรียมไว้เป็นอาหาร ทำให้ถูกไล่ออกจากบ้าน ท่านจึงเข้าป่าและได้พบกับกลุ่มบังบด ซึ่งรับเลี้ยงและบวชเป็นสามเณร พร้อมถ่ายทอดวิชาด้านสมุนไพรและการช่วยเหลือผู้เจ็บป่วย โดยกำชับให้ใช้ความรู้เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น เมื่ออายุครบอุปสมบท ท่านจึงบวชเป็นพระภิกษุและเริ่มจาริกเผยแผ่และช่วยเหลือชาวบ้าน (Ampoljane.com., 2559)

หลวงปู่สรวงเคยปฏิบัติธรรมในหลายพื้นที่ของกัมพูชา เช่น วัดกุเลนเจิง พนมตะแบง และพนมกุเลน ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญด้านกรรมฐาน ต่อมาในปี พ.ศ. 2496 ท่านได้เดินทางเข้ามายังประเทศไทย และพำนักตามแนวเทือกเขาพนมดงรักบริเวณชายแดนไทย–กัมพูชา ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษและสุรินทร์ ท่านมักจาริกไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ โดยไม่อยู่ประจำถิ่น บางครั้งหายไปนานหลายปีแล้วจึงกลับมาใหม่ (สุธน ศรีหิรัญ, 2556)

วัตรปฏิบัติของหลวงปู่เป็นไปอย่างเรียบง่ายและเคร่งครัดในศีลธรรม ชาวบ้านมองท่านเป็นผู้ทรงคุณธรรมและเรียกขานว่าเป็นพระดาบสหรือผู้วิเศษแห่งป่าเขา จึงเกิดความศรัทธาแพร่หลายทั้งในฝั่งไทยและกัมพูชา ในช่วงสงครามภายในประเทศกัมพูชา พ.ศ. 2512–2518 หลวงปู่กลับไปพำนักในเขตกุเลนเจิงเป็นส่วนใหญ่และแทบไม่ข้ามฝั่งมายังไทย เนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบ หลวงปู่สรวงมรณภาพเมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2543 สรีระสังขารถูกบรรจุไว้ในโลงแก้ว ณ มณฑปวัดไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อให้ศิษยานุศิษย์และประชาชนได้สักการบูชาเป็นสิริมงคล สืบทอดศรัทธาต่อเทวดาเล่นดินมาจนถึงปัจจุบัน

สรุปได้ว่า หลวงปู่สรวงเป็นพระภิกษุชาวกัมพูชา เกิดในครอบครัวเกษตรกรรมที่หมู่บ้านกุเลนเจิง อำเภอกุเลน จังหวัดพระวิหาร ประเทศกัมพูชา ท่านเคยบวชและปฏิบัติธรรมกรรมฐานที่วัดกุเลนเจิง วัดโบราณอายุหลายร้อยปี ต่อมาในปี พ.ศ. 2496 หลวงปู่สรวงได้เข้ามาพำนักในประเทศไทยบริเวณเทือกเขาพนมดงรักตามแนวชายแดนไทย–กัมพูชา ชาวบ้านยกย่องท่านว่าเป็นผู้ทรงศีลและมีคุณวิเศษ เรียกขานว่า “ลูกเอ็าวเบ๊าะ” หรือ “ลูกตาเบ๊าะ” หมายถึงพระดาบสในป่าเขา หลวงปู่สรวงมรณภาพเมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2543 และสรีระสังขารถูกบรรจุไว้ในโลงแก้ว ณ วัดไพรพัฒนา จังหวัดศรีสะเกษ

บทบาทของพระภิกษุ: บทบาทตามหลักพระศาสนากับบทบาทตามความคาดหวังของสังคม

ตามมหาปรินิพพานสูตร พุทธบริษัท 4 ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา มีบทบาทสำคัญร่วมกันคือ 1. ศึกษาพระธรรมให้เข้าใจจริง 2. นำไปประพฤติปฏิบัติ 3. เผยแผ่เกื้อกูลให้ผู้อื่นเข้าใจและปฏิบัติ และ 4. ปกป้องพระธรรมวินัยเมื่อมีการบิดเบือน (ที.มหา. (ไทย) 10/168/115) จึงสรุปบทบาทหลักได้ว่า เรียน

– ปฏิบัติ – สอน – ปกป้อง สำหรับพระภิกษุ มีธุระ 2 ประการ คือ 1. คันถธุระ งานด้านการศึกษาเล่าเรียนพระคัมภีร์2. วิปัสสนาธุระ งานด้านการปฏิบัติภาวนา (ธ.อ. (บาลี) 1/7) ต่อมา ขยายให้สอดคล้องกับยุคปัจจุบันเป็นสังคหธุระ (งานสงเคราะห์สังคม) และบริหารธุระ (งานปกครองและจัดการวัด) คณะสงฆ์ไทยมีภารกิจหลัก 6 ด้าน ได้แก่ 1. การปกครอง 2. การศาสนศึกษา 3. การศึกษาสงเคราะห์ 4. การเผยแผ่พระพุทธศาสนา 5. การสาธารณูปการการ และ 6. การสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการธำรงความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและการพัฒนาสังคม (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์), 2545)

งานวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของคนไทย พบว่า บทบาทพระสงฆ์ที่ประชาชนคาดหวังมากที่สุด คือ การเผยแผ่ธรรม การศึกษา การพัฒนา การสงเคราะห์ สุขภาพอนามัย และด้านความเชื่อพิธีกรรม เช่น ปลุกเสกเครื่องรางของขลัง ดูดวง ใบ้หวย เป็นต้น ตามลำดับ (เอื้อมเดือน สดมณี และคณะ, 2551) อย่างไรก็ตาม ในสังคมชนบทเกษตรกรรม บทบาทของพระภิกษุไม่ได้จำกัดเพียงการสั่งสอนธรรม แต่ยังเป็นแบบอย่างทางจริยธรรม เป็นศูนย์กลางการพัฒนา เช่น สร้างโรงเรียน โรงพยาบาล ถนน บ่อน้ำ และเป็นที่ปรึกษาปัญหาชีวิต ขณะเดียวกัน สังคมก็มักคาดหวังบทบาทบางประการที่เกินขอบเขตพระธรรมวินัย เช่น การรักษาโรคหรือการให้โชคลาภ ซึ่งสะท้อนความแตกต่างระหว่างบทบาทตามหลักพระศาสนากับบทบาทตามความคาดหวังของสังคม

สรุปได้ว่า พุทธบริษัท 4 มีบทบาทคือ เรียน–ปฏิบัติ–สอน–ปกป้อง พระภิกษุมีธุระหลักคือ คันถธุระและวิปัสสนาธุระ และพัฒนาให้ครอบคลุมงานสงเคราะห์และงานบริหาร คณะสงฆ์ไทยจึงมีภารกิจ 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ งานวิจัยชี้ว่า ประชาชนคาดหวังให้พระสงฆ์มีบทบาทด้านการเผยแผ่ การศึกษา การพัฒนา และการสงเคราะห์เป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ในสังคมชนบท พระยังเป็นศูนย์กลางชุมชนและที่พึ่งทางใจ ขณะเดียวกันก็มีความคาดหวังบางประการที่เกินขอบเขตพระธรรมวินัย สะท้อนความต่างระหว่างบทบาทตามหลักศาสนากับบทบาทตามความคาดหวังของสังคม

บทบาทจริงตามหลักพระศาสนาของหลวงปู่สรวง เทวดาเล่นดิน

บทบาทที่เป็นจริงตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการกระทำตามสถานภาพของผู้ดำรงเพศบรรพชิตที่หลวงปู่สรวง เทวดาเล่นดิน ได้แสดงออกอย่างต่อเนื่องนั้น สามารถจำแนกได้เป็นหลายด้าน อันสะท้อนถึงการปฏิบัติตนตามกรอบพระธรรมวินัยควบคู่กับการตอบสนองต่อสังคมในเชิงพุทธปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

1. บทบาทด้านการปฏิบัติและการสอนกรรมฐานแนวประยุกต์

กรรมฐานเป็นที่ตั้งแห่งการทำงานของจิต เป็นกระบวนการฝึกอบรมจิตและพัฒนาปัญญา แบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ

1) สมถกรรมฐาน เป็นการฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ โดยมีอารมณ์กรรมฐานเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิต ซึ่งตามคัมภีร์กล่าวถึงอารมณ์กรรมฐานไว้ 40 ประการ ได้แก่ กสิณ 10 อสุภะ 10 อนุสติ 10 อัปปมัญญา 4 อาหาเรปฏิกูลสัญญา 1 จตุธาตุววัฏฐาน 1 และอรูป 4

2) วิปัสสนากรรมฐาน เป็นการฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริง โดยมีธรรมอันเป็นอารมณ์ของวิปัสสนา หรือที่เรียกว่า “วิปัสสนาภูมิ” ได้แก่ ขันธ์ อายตนะ ธาตุ อินทรีย์ สัจจะ และปฏิจจสมุปบาท (ที.ปา. (ไทย) 11/350/369)

คัมภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งพระพุทธโฆสะรจนาขึ้น ได้อธิบายวิธีการเจริญกสิณ โดยเฉพาะภูตกสิณ 4 อัน เป็นกสิณที่อาศัยมหาภูตรูปเป็นอารมณ์กรรมฐาน เพื่อเป็นแบบแผนมาตรฐานสำหรับโยคาวจรผู้มุ่งบำเพ็ญสมถกรรมฐานให้จิตตั้งมั่นและเกิดความสงบ (วิสุทฺธิ. (บาลี) 1/157–220)

อย่างไรก็ตาม หลวงปู่สรวงได้เน้นการปฏิบัติและการสอนในส่วนของภูตกสิณ 4 ได้แก่ ปฐวีกสิณ (ดิน) อาโปกสิณ (น้ำ) เตโชกสิณ (ไฟ) และวาโยกสิณ (ลม) โดยประยุกต์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดธรรมชาติและสิ่งที่ผู้ปฏิบัติสามารถจัดหาได้ในชีวิตประจำวัน การปฏิบัติในลักษณะนี้เป็นการฝึกอบรมจิตให้อยู่กับอารมณ์เดียวอย่างมีสติ ไม่ว่าจะเป็นการเพ่งดิน การอาศัยน้ำในการอาบ การพิจารณาไฟจากการก่อกองไฟ หรือการรับรู้ลมจากกิจกรรมในชีวิต เช่น การเล่นว่าว ทั้งนี้ มีสติกำกับเสมือนเชือกที่ผูกจิตไว้ ไม่ให้ฟุ้งซ่านไปยึดรับรู้อารมณ์อื่น ส่งผลให้จิตเกิดความสงบและพร้อมต่อการพัฒนาปัญญาในลำดับต่อไป

2. บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมในรูปแบบให้สานุศิษย์ขบคิดด้วยตนเอง

หลวงปู่สรวงเป็นพระภิกษุผู้พูดน้อย ไม่เน้นเทศน์ยืดยาว หากสอนด้วยถ้อยคำสั้น กระชับ และมีนัยทางธรรม เช่น “ออยเจริญ” (ให้เจริญ) และ “ยัวเตราศีล” (ให้รักษาศีล) ซึ่งเป็นการให้พรเชิงปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี คำว่า “ให้เจริญ” หมายถึงความเจริญรอบด้าน 7 ประการ ได้แก่ อายุ ทรัพย์ สิริ ยศ กำลัง วรรณะ และความสุข (พระครูอรุณธรรมรังษี, 2534: 133) ส่วนคำว่า “รักษาศีล” เป็นการเน้นให้ประพฤติปฏิบัติตามสถานภาพของตน ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต โดยสำหรับพระภิกษุ หลวงปู่จะฉุดรั้งให้ดำรงสมณเพศเพื่อรับใช้พระศาสนาต่อไป

หลวงปู่ถ่ายทอดคำสอนผ่านการเขียนข้อความและสัญลักษณ์ เช่น กงล้อหรือเกวียน เพื่อสื่อถึงกฎแห่งกรรม แต่สานุศิษย์จำนวนหนึ่งกลับเน้นตีความเชิงไสยศาสตร์มากกว่านัยทางธรรม ส่งผลให้องค์ความรู้เชิงพุทธถูกลดทอนเหลือเพียงความเชื่อด้านความขลัง (ทิพยจักร, 2554: 35–36) หลวงปู่จึงใช้วิธี “ทำให้ดู” มากกว่าพูด เพื่อให้ศิษย์ขบคิดด้วยตนเองตามระดับปัญญา เช่น การไม่ยึดติดวัตถุ การให้ทาน และการใช้ชีวิตเรียบง่าย เป็นกระบวนการเรียนรู้จากแบบอย่างมากกว่าคำสั่ง

3. บทบาทด้านการเป็นต้นแบบของการไม่ยึดติด

หลวงปู่สรวงเป็นต้นแบบของการไม่ยึดติดอย่างเด่นชัด 3 ประการ คือ ไม่ยึดติดในถิ่นที่อยู่ ไม่ยึดติดในวัตถุ และไม่ยึดติดในบุคคล (พระมหาภูลังกา เขมทสฺสี, 2537: 69) ท่านไม่มีวัดเป็นของตน อยู่ตามกระท่อม

ไร่นาอย่างเรียบง่าย ไม่สะสมทรัพย์สิน และไม่ให้ความสำคัญกับบุคคลใดเป็นพิเศษ ปฏิบัติต่อทุกคนอย่างเสมอภาค สะท้อนหลักอนัตตาและความไม่ยึดมั่นถือมั่นในทางปฏิบัติ

4. บทบาทด้านการทำสาธารณประโยชน์และสร้างศาสนสถาน

หลวงปู่สรวงมีบทบาทเป็นผู้นำทางจิตใจและแกนนำพัฒนาชุมชน สนับสนุนการจัดทำประปาหมู่บ้าน บ่อบาดาล โบสถ์ ศาลาปฏิบัติธรรม และเสนาสนะ รวมทั้งการกั้นทำนบเพื่อแก้ปัญหาน้ำการเกษตร (ดำรงธรรม, 2556: 102–108) การจัดสร้างวัตถุมงคลในช่วง พ.ศ. 2535–2543 มีเป้าหมายเพื่อหารายได้พัฒนาศาสนสถานและสาธารณประโยชน์ (ร.ต.ธนะสิทธิ์ ดวงจันทร์, 2559: 7–160) และแม้หลังมรณภาพสานุศิษย์ยังคงใช้บารมีธรรมของท่านในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5. บทบาทด้านการอุปถัมภ์การสอบธรรมสนามหลวงของสามเณร

หลวงปู่สรวงให้การอุปถัมภ์ด้านอาหารและน้ำแก่สามเณรผู้มุ่งศึกษา เพื่อให้มีเรี่ยวแรงไปสอบธรรมสนามหลวง เป็นการสร้างศาสนทายาทตั้งแต่ระดับต้นกล้า และวางรากฐานการศึกษาพระศาสนาในระยะยาว (ดำรงธรรม, 2556: 63-64)

6. บทบาทด้านการสงเคราะห์ศิษย์ในการประกอบอาชีพ

หลวงปู่สรวงลงมือช่วยเหลือชาวบ้านในงานเกษตร เช่น ดำนาและเกี่ยวข้าว (สุธน ศรีหิรัญ, 2556: 146, 102-103) เป็นการสร้างขวัญกำลังใจและลดภาระของชุมชน พร้อมทั้งใช้โอกาสนั้นปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความเพียร ความสามัคคี และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

สรุปได้ว่า บทบาทที่เป็นจริงซึ่งเป็นการกระทำตามสถานภาพของผู้อยู่ในเพศบรรพชิตหรือนักบวชที่หลวงปู่สรวงได้ทำนั้น เชื่อมโยงกับธุระ 2 ในข้อที่ 2 บทบาทของของพุทธบริษัท 4 ในข้อ 2. นำไปประพฤติปฏิบัติ (ประโยชน์ตน) และ 3. มีส่วนช่วยเผยแผ่เกื้อกูลให้บุคคลอื่นเข้าใจและนำไปประพฤติปฏิบัติ (ประโยชน์ท่าน) แม้หลวงปู่สรวงไม่เป็นเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ แต่จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่ เพื่อความมั่นคงของพระศาสนา จึงได้สงเคราะห์ในส่วน 2. การศาสนศึกษา ส่งเสริมการเรียนรู้พระปริยัติธรรม แผนกธรรม 5. การสาธารณูปการ การบูรณะก่อสร้าง ดูแลรักษาวัด และสาธารณสถานทางศาสนาเพื่อเป็นประโยชน์แก่สังคม และ 6. การสาธารณสงเคราะห์ ช่วยเหลือประชาชนในด้านต่าง ๆ เช่น การสงเคราะห์ผู้ทุกข์ยาก ผู้ประสบภัย หรือการร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ จึงเป็นบทบาทเพื่อพัฒนาปัญญา คุณธรรมของผู้ศรัทธาและช่วยเหลือสังคมส่วนรวมอีกด้วย

บทบาทของหลวงปู่สรวงตามความคาดหวังของสังคมและสานุศิษย์

สังคมและสานุศิษย์ได้กำหนดความคาดหวังต่อหลวงปู่สรวงเพิ่มเติมจากบทบาทพระภิกษุทั่วไป กล่าวคือ คาดหวังว่าท่านจะสามารถช่วยเหลือผู้คนในมิติอื่น ๆ ได้อีก อย่างไรก็ตาม สิ่งที่หลวงปู่สรวงกระทำมิได้เกิดจากความต้องการตอบสนองความเชื่อของผู้คนเป็นหลัก หากเกิดจากจิตที่ประกอบด้วยเมตตากรุณา

ต่อผู้ศรัทธา ความคาดหวังเช่นนี้มิได้เกิดกับพระภิกษุทุกรูป เนื่องจากแต่ละรูปมีศักยภาพ ประสบการณ์ และทักษะทางวิชาความรู้แตกต่างกันออกไป

บทบาทของหลวงปู่สรวงตามการรับรู้ของสังคมสามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1. บทบาทด้านการให้โชคลาภ

หลวงปู่สรวงถูกสานุศิษย์คาดหวังในด้านการให้โชคลาภเพื่อเสริมความมั่งคั่ง แม้ว่าท่านมิได้มีเจตนาจะชี้นำในลักษณะนั้นโดยตรง แต่สานุศิษย์มักนำพฤติกรรมหรือถ้อยคำของท่านไปตีความเป็นตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชค ทั้งหวยรัฐบาลและหวยใต้ดิน ในช่วง พ.ศ. 2538–2539 เมื่อหลวงปู่จำพรรษาที่วัดซับน้อย อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา มีผู้คนไปกราบไหว้เป็นจำนวนมากและเล่าต่อกันว่ามักได้รับโชคลาภ จนชื่อเสียงแพร่หลาย กรณีหนึ่งปรากฏว่า พระอุปัฏฐากสังเกตเวลาที่หลวงปู่ลุกขึ้นตีระฆังในแต่ละคืน และบันทึกเป็นตัวเลข ต่อมา มีการตีความเป็นเลขเสี่ยงโชค และปรากฏผลตรงกับสลากกินแบ่งรัฐบาลงวดนั้น (พระมหาภูลังกา เขมทสฺสี, 2537) สะท้อนให้เห็นว่า บทบาทด้านโชคลาภเป็นสิ่งที่สานุศิษย์สร้างความหมายขึ้นจากพฤติกรรมของท่านมากกว่าที่ท่านตั้งใจสอน

2. บทบาทด้านการรักษาโรค

ในบริบทชนบทที่ประชาชนยังเข้าไม่ถึงระบบบริการสุขภาพของรัฐอย่างทั่วถึง ผู้คนจำนวนมากจึงไปหาหลวงปู่สรวงเพื่อขอให้ช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ หลวงปู่ใช้วิธีการหลากหลาย เช่น สมุนไพร การรดน้ำมนต์ การเสกเป่า หรือการสัมผัสเชิงสัญลักษณ์ควบคู่กับความศรัทธา จากข้อมูลภาคสนาม พบกรณีศึกษาหลายราย เช่น ผู้ป่วยมะเร็งเต้านม (สุธน ศรีหิรัญ, 2556) และมะเร็งลำไส้ (Ampoljane.com.,2559) ที่สานุศิษย์เชื่อว่าอาการทุเลาหรือหายหลังจากได้รับการดูแลจากหลวงปู่ รวมถึงกรณีเด็กเจ็บป่วยที่ได้รับความช่วยเหลือเชิงเมตตาจากท่าน (วัดบ้านขะยูง, 2563) บทบาทนี้สะท้อนให้เห็นการทำหน้าที่เป็น “ที่พึ่งทางใจและทางสังคม” ของพระภิกษุในชุมชน มากกว่าการรักษาในเชิงการแพทย์สมัยใหม่โดยตรง

3. บทบาทด้านการให้บทเรียนเรื่องของมีค่าและวิชา

สานุศิษย์บางส่วนมุ่งหวังจะได้ของมีค่า เช่น เพชรนิลจินดาและทองคำ หลวงปู่สรวงจึงใช้โอกาสนี้สอนเชิงนัย โดยพาศิษย์ไปพบแหล่งธรรมชาติ และกล่าวเตือนว่า “**คองกี**” หมายถึง “ของเขา ไม่ใช่ของเรา” เพื่อให้ศิษย์ลดความยึดติดในทรัพย์สมบัติ และเห็นคุณค่าทางจิตใจมากกว่าวัตถุ (สุธน ศรีหิรัญ, 2556: 58–89) นอกจากนี้ หลวงปู่ยังช่วยกำกับการฝึกจิตของศิษย์บางราย โดยเน้นการมีสติ สมาธิ และความไม่ประมาท เช่น กรณีการฝึกสมาธิในป่าช้า เพื่อทดสอบความมั่นคงของจิตใจ พร้อมสอนให้ตั้งสติด้วยพุทโธเป็นหลัก (สุธน ศรีหิรัญ, 2556)

4. บทบาทด้านการสะเดาะการคุมขัง

มีเรื่องเล่าว่า หลวงปู่สรวงเคยถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมตัวด้วยความสงสัย แต่ไม่สามารถกักขังท่านไว้ได้ เนื่องจากทุกครั้งที่ล็อกประตูขัง ท่านกลับเดินออกมาได้ตามปกติ จนตำรวจเกิดความเลื่อมใสและ

ปล่อยตัว (ข่าววาไรตี้, 2561) บทบาทเชิงสัญลักษณ์นี้ถูกตีความว่าเป็นการไม่ให้เจ้าหน้าที่ทำบาปจากการคุมขังผู้บริสุทธิ์

5. บทบาทด้านการช่วยเหลือเพื่อนร่วมชาติในภาวะสงคราม

ในช่วงความรุนแรงทางการเมืองของกัมพูชา มีชาวเขมรอพยพเข้ามาตามแนวชายแดนไทย–กัมพูชา หลวงปู่สรวงมีบทบาทในการช่วยเหลือผู้ลี้ภัย โดยออกไปรับผู้คน นำทางไปยังพื้นที่ปลอดภัย และจัดหาอาหารเพื่อประทังชีวิต (ดำรงธรรม, 2556) บทบาทนี้สะท้อนภาพของพระภิกษุในฐานะผู้คุ้มครองทางจิตใจและมนุษยธรรมในภาวะวิกฤต

สรุปได้ว่า บทบาทของหลวงปู่สรวงตามความคาดหวังของสังคมและสานุศิษย์ เป็นบทบาทเชิงการอนุเคราะห์เพื่อบำรุงขวัญและเสริมพลังใจแก่ผู้คนในสถานการณ์ที่เกินกว่าการควบคุมในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับภาพลักษณ์ของพระภิกษุที่สังคมไทยร่วมสมัยคาดหวังให้ทำหน้าที่มากกว่าการสั่งสอนธรรมเพียงอย่างเดียว หากยังรวมถึงบทบาทด้านสุขภาวะ เช่น การเกื้อกูลรักษาโรคภัยไข้เจ็บ และบทบาทด้านความเชื่อและพิธีกรรม เช่น การปลุกเสกวัตถุมงคลหรือการชี้แนะแนวทางเชิงสัญลักษณ์เกี่ยวกับโชคลาภ บทบาทดังกล่าวทำให้ผู้ศรัทธารับรู้ถึงการมีที่พึ่งทางกายและใจ อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตในมิติต่าง ๆ ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ทั้งนี้เป็นไปตามเหตุปัจจัยและบริบทชีวิตของแต่ละบุคคล มิใช่ผลจากอำนาจเหนือธรรมชาติแต่เพียงประการเดียว หากเกิดจากพลังศรัทธาและการปรับตัวของผู้ปฏิบัติตามคำสอนของหลวงปู่เป็นสำคัญ

บทสรุป

หลวงปู่สรวง เทวดาเล่นดิน เป็นพระภิกษุชาวกัมพูชา มีชีวประวัติที่ผสมผสานระหว่างข้อเท็จจริงกับตำนาน ทำให้ภาพลักษณ์ของท่านถูกมองในเชิงเหนือสามัญ เช่น การมีอิทธิฤทธิ์หรือความศักดิ์สิทธิ์ อย่างไรก็ตาม การศึกษาจากเอกสารและคำบอกเล่าของผู้ร่วมสมัยในพื้นที่อีสานใต้ช่วง พ.ศ. 2496–2543 ทำให้เห็นหลวงปู่ในฐานะ นักบวชผู้มีอัตลักษณ์เฉพาะ ที่ดำเนินชีวิตเรียบง่าย เมตตา และเน้นการพึ่งตนเองของศิษย์ตามคำสอนว่า “นะเกิ้ล โมกาย” คือ อยากได้ ให้ทำเอง

บทบาทที่เป็นจริงตามหลักพระศาสนาของหลวงปู่สรวง ได้แก่ การปฏิบัติและสอนกรรมฐานแนวประยุกต์โดยใช้ภูตกสิณ 4 ให้สอดคล้องกับธรรมชาติ การเผยแผ่ธรรมแบบให้ศิษย์ขบคิดด้วยตนเอง การเป็นต้นแบบของการไม่ยึดติดในสถานที่ วัตถุ และบุคคล การทำสาธารณประโยชน์และสร้างศาสนสถาน การอุปถัมภ์สามเณรสอบธรรมสนามหลวง และการสงเคราะห์ศิษย์ในการดำรงชีพและประกอบอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับธุระของพระภิกษุและภารกิจคณะสงฆ์ด้านศาสนศึกษา สาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์

ขณะเดียวกัน สังคมและศิษย์ได้กำหนดบทบาทตามความคาดหวังเพิ่มเติมแก่หลวงปู่ เช่น การให้โชคลาภ การรักษาโรค และการมอบของวิเศษจากธรรมชาติ บทบาทเหล่านี้เกิดจากศรัทธาของผู้คนมากกว่า

กรอบพระธรรมวินัย สะท้อนความแตกต่างระหว่างบทบาทตามหลักพระศาสนากับบทบาทตามความคาดหวังของสังคม

โดยสรุป หลวงปู่สรวงมิได้เป็นเพียงพระผู้มีภาพลักษณ์อัศจรรย์ตามตำนาน หากแต่เป็นพระนักพัฒนาและนักสงเคราะห์ชุมชน ผู้ใช้ธรรมะเชื่อมโยงการปฏิบัติภายในกับการเกื้อกูลสังคมภายนอก และทำให้เห็นพลวัตของบทบาทพระภิกษุระหว่างหลักพระศาสนากับความต้องการของสังคมอีสานใต้ร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

ข่าววาไรตี้. (17 มิถุนายน 2567). *อยากจับดีนัก*. https://www.tnews.co.th/variety/

ดำรงธรรม. (2556). *หลวงปู่สรวง พระอริยะผู้ทะลุมิติเวลา*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ไทยควอลิตี้บุ๊ค (2006).

ทิพยจักร. (2554). *หลวงปู่สรวง เทวดาเดินดิน ผู้วิเศษแห่งเขาพนมกุเลน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: สำนักพิมพ์กรีน ปัญญาญาณ.

ธนะสิทธิ์ ดวงจันทร์, ร.ต. (2559). *คู่มือนักสะสมวัตถุมงคลลวงปู่สรวง เทวดาเดินดิน*. กรุงเทพมหานคร: หจก. แคนนา กราฟฟิค.

พระครูอรุณธรรมรังษี (เอี่ยม สิริวณฺโณ). (2534). *มนต์พิธีสำหรับพระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนทั่วไป*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสมัย (1999).

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงฺคปญฺโญ). (2545). *การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพุทธโฆษาจารย์. (2537). *ธมฺมปทฏฺฐกถา ปฐโม ภาโค*. (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระพุทธโฆสาจารย์. (2540). *วิสุทฺธิมคฺคสฺส นาม ปกรณวิเสสสฺส ปฐโม ภาโค*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาภูลังกา เขมทสฺสี. (2537). *ตามรอยธรรมหลวงปู่สรวง เทวดาเดินดิน*. กรุงเทพมหานคร: ทำดี ทีม.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วัดบ้านขะยูง. (16 พฤศจิกายน 2565). *ประวัติหลวงปู่สรวง เทวดาเล่นดิน*. https://watkhayung.org/

สุธน ศรีหิรัญ. (2556). *ประวัติ อภินิหาร และวัตถุมงคล หลวงปู่สรวง เทวดาเล่นดิน*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บางกอกสาส์น.

เอื้อมเดือน สดมณี และคณะ. (2551). “ความคิดเห็นของคนไทยปัจจุบันเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ไทย”. *รายงานการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Ampoljane.com. (29 เมษายน 2567). *คนป่วยใกล้ตาย...ถ้าได้พบหลวงตาสรวงจะไม่ตาย.* http://www.ampoljane.com/

Ampoljane.com. (29 เมษายน 2567). *ทำไมหลวงตาสรวงอายุยืนและไม่แก่*. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : http://www.ampoljane.com/

.